

van **A** tot **Z** in de PROVINCIE

Begrippen bij het besturen van de provincie

Samenstelling: Max de Bok

Interprovinciaal Overleg

van **A** tot **Z** in de PROVINCIE

Begrippen bij het besturen van de provincie

Samenstelling: Max de Bok

Woord vooraf

Van harte gefeliciteerd met uw benoeming tot lid van Provinciale Staten. U staat nu voor de eervolle taak om de inwoners van uw provincie te vertegenwoordigen en zo uw bijdrage te leveren aan een sterke regio.

Namens het Interprovinciaal Overleg (IPO) bieden wij u graag dit 'van A tot Z in de PROVINCIE' aan. Uiteraard weet u wat uw verantwoordelijkheden en rechten als Statenlid zijn, maar zeker is ook dat een overzichtelijk naslagwerk bij het uitoefenen van uw functie goed van pas kan komen. Deze gids is een geactualiseerde en uitgebreidere versie van het in 2011 verschenen en aan uw voorgangers aangeboden 'Accres? Dat is toch groei?' begrippen bij het besturen van de provincie. Zoals vier jaar geleden stelde de journalist Max de Bok dit boekwerkje samen, waarvoor wij hem graag bedanken.

De provincies zijn dé regionale overheid en hebben verantwoordelijkheid voor de regionale ontwikkeling en voor het regionale woon-, werk- en leefklimaat. Zij maken daarbij in hun eigen regionale 'context' verschillende keuzes. Juist in een tijd van toenemende globalisering groeit de behoefte aan een eigen, regionale identiteit. Provincies staan daarbij voor de uitdaging om – samen met de medeoverheden en maatschappelijke partners – maatschappelijke problemen op te lossen en zo een bijdrage te leveren aan sterke regio's en daarmee aan de vele kwaliteiten van Nederland. Provincies kijken daarbij over geografische en bestuurlijke grenzen heen.

Gemeentelijke, provinciale en nationale grenzen zijn ondergeschikt aan de maatschappelijke opgaven. Meer dan ooit zijn de vraagstukken op gebieden als stedelijke ontwikkeling, werkgelegenheid, onderwijs, huisvesting, energie en duurzaamheid met elkaar verbonden en vragen ze om 'grensontkennende' samenwerking.

Deze wegwijzer in het bestuur van de provincie kan u helpen bij alle vraagstukken, afwegingen en uitdagingen die u als Statenlid in de komende jaren tegenkomt. Ik wens u veel succes in de uitoefening van uw mooie ambt.

Johan Remkes,
voorzitter IPO

A

Aanbeveling

Bij benoeming of herbenoeming van de *commissaris van de Koning* hebben *Provinciale Staten* het recht kandidaten aan te bevelen bij de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Deze mag slechts op zwaarwegende gronden afwijken van de aanbeveling, waarop als regel twee kandidaten staan. Het aanbevelingsrecht kan ook worden gebruikt om aan te dringen op ontslag van de commissaris als er sprake is van een verstoorde verhouding tussen de Staten en de commissaris. Ook dan mag de minister uitsluitend om zeer gegronde redenen afwijken. De minister moet de Staten altijd laten weten waarom hij een aanbeveling niet volgt. Ook de *gemeenteraad* heeft het recht van aanbeveling bij (her)benoeming en ontslag van de *burgemeester*.

(zie ook: benoeming; herbenoeming; ontslag burgemeester/ commissaris; vertrouwenscommissie)

Aanwijzingsbevoegdheid

Bevoegdheid van de *commissaris van de Koning* en/of *Gedeputeerde Staten (GS)* om aan een lager bestuurlijk college – bijvoorbeeld een *gemeente* of *waterschap* – opdracht te geven handelingen te verrichten of na te laten. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties kan het *provinciebestuur* aanwijzingen geven tot uitvoering van regels en bestuur, maar alleen als die bevoegdheid wettelijk vastligt.

(zie ook: medebewind)

Accres

Om het totaal beschikbare bedrag te bepalen dat uit het *provinciefonds* aan de provincies wordt uitgekeerd, gebruikt het *Rijk* de accresmethode, ook wel de *trap op, trap af* systematiek genoemd. Hoewel het woord accres letterlijk toename of groei betekent, staat het in dit verband voor zowel stijging als daling van de voor de *algemene uitkering* beschikbare bedragen in het fonds. Het accres is gekoppeld aan de ontwikkeling van rijksuitgaven (niet van alle uitgaven, zo tellen bijvoorbeeld afdrachten aan Europa niet mee). Stijgen die uitgaven dan stijgt het accres, dalen de uitgaven dan daalt het accres.

(zie ook: *wet Hof*)

Actief kiesrecht

Het recht om volksvertegenwoordigers te kiezen.

(zie ook: *kiesrecht; passief kiesrecht*)

Administratief beroep

zie: *bezwaar en beroep; bestuursgeschil; commissie voor beroepen bezwaarschriften; geschillenkamer.*

Afspiegelingscollege

College van *Gedeputeerde Staten*, waarin (vrijwel) alle *fracties* in de Staten zijn vertegenwoordigd, zodat het college steunt op een ruime meerderheid.

(zie ook: *coalitie; Gedeputeerde Staten; meerderheidscollege; programmacollege*)

Agenda

Provinciale Staten bepalen hun eigen (vergader)agenda. *Gedeputeerde Staten* of de *commissaris* kunnen verzoeken onderwerpen op de agenda te plaatsen.

Algemeen verbindend voorschrift

Verplichtingen, verbod, toekenning van een recht of bevoegdheid, vastliggend in wet of andere regelgeving, die in beginsel voor iedereen gelden. Zowel de *wetgever* (regering en parlement) als *Provinciale Staten*, *gemeenteraad* en bestuur van een *waterschap* kunnen een algemeen verbindend voorschrift geven. Zo'n voorschrift kan een verplichting zijn (zwembad sluiten in verband met de kwaliteit van het water) of een verbod (zonder vergunning niet bouwen) of de toekenning van een recht (concessieverlening openbaar vervoer). Ook een bevoegdheid kan zo'n voorschrift zijn (B en W mogen een vergunning weigeren).
(*zie ook: verordening*)

Algemene beginselen van behoorlijk bestuur

De overheid moet in haar verkeer met de burgers zorgvuldig handelen, haar besluiten zonder vooringenomenheid nemen en goed motiveren, rechtsregels juist en consequent toepassen, haar macht niet misbruiken, zorgen dat de burger op haar kan vertrouwen. Veel van deze gedragsregels zijn vastgelegd in de *Algemene wet bestuursrecht (Awb)*. De burger kan zich in een conflict met de overheid op deze beginselen beroepen.
(*zie ook: legaliteitsbeginsel*)

Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB)

Uitwerking van bepalingen uit een wet. De *Raad van State* moet advies uitbrengen voordat een AMvB kan worden vastgesteld. Vaststelling van een AMvB gebeurt bij *koninklijk besluit (KB)*. Aan het parlement wordt niet om een oordeel over een ontwerp-AMvB gevraagd, tenzij de wet dat voorschrijft. Soms steunt een AMvB niet op een wettelijke bepaling; dan wordt gesproken van een zelfstandige AMvB. Die kan geen strafbepalingen bevatten.

Algemene Rekenkamer

Onafhankelijk college dat alle ministeries en instellingen die met gemeenschapsgeld wettelijke taken van het *Rijk* uitvoeren, zoals *zelfstandige bestuursorganen (zbo's)*, controleert op rechtmatigheid en doelmatigheid. Kloppen inkomsten en uitgaven, wordt het beleid uitgevoerd zoals de bedoeling was en worden de gestelde doelen bereikt? Ook controleert de rekenkamer de besteding van Europese gelden in Nederland. Binnen de grenzen van de wet bepaalt de rekenkamer zelf wat en hoe zij onderzoekt. Kabinet noch parlement heeft daarop invloed.

(zie ook: gemeenschappelijke provinciale rekenkamer)

Algemene uitkering

De provincies worden in belangrijke mate gefinancierd uit middelen van de *centrale overheid*. In het *provinciefonds*, onderdeel van de *rijksbegroting*, wordt jaarlijks een bedrag opgenomen voor algemene uitkeringen aan de provincies. Niet alle provincies krijgen hetzelfde bedrag. De hoogte van de algemene uitkering per provincie wordt berekend met behulp van *verdeelmaatstaven*: criteria als oppervlakte, bodemgebruik, aantal inwoners van een provincie, bevolkingsdichtheid. Ook met verschillen in belastingcapaciteit – bijvoorbeeld; hoeveel komt er aan *opcenten* binnen –

en noodzakelijke uitgaven wordt rekening gehouden. Provincies kunnen ook in aanmerking komen voor *specifieke uitkeringen*.

(zie ook: accres; brede doeluitkering, trap op trap af)

Algemene wet bestuursrecht (Awb)

Normen waaraan het openbaar bestuur zich dient te houden in zijn relatie met de burger – waarborgen voor behoorlijk bestuur – zijn bij elkaar gebracht in de Awb. De wet bepaalt onder meer welke voorschriften de overheid in acht moet nemen bij het nemen en bekendmaken van besluiten, hoe bezwaar- en beroepsprocedures moeten worden ingericht, welke regels gelden voor inspraak, hoe de overheid moet omgaan met vertrouwelijke gegevens (geheimhoudingsplicht) en hoe een burger bij de bestuursrechter kan procederen tegen de overheid.

Ambtelijk mandaat

Het college van GS kan het nemen van besluiten (tijdelijk) opdragen aan ambtenaren. Het kan daarbij niet gaan om verstrekkende of bestuurlijk/politiek gevoelig liggende besluiten. Het college blijft verantwoordelijk voor de besluiten.

(zie ook: attributie; bestuurlijk mandaat; delegatie)

Ambtsaanvaarding

Voordat zij hun ambt kunnen uitoefenen moeten de *commissaris van de Koning*, *gedeputeerden*, de *ombudsman* en leden van de *rekenkamer* de *eed* (verklaring, belofte) afleggen. De koning beëdigt de commissaris. Gedeputeerden, ombudsman en leden van de rekenkamer worden door de voorzitter van de Staten (als regel de commissaris) beëdigt in een vergadering van de Staten.

(zie ook: beëdiging)

Ambtsinstructie

De *commissaris van de Koning* heeft naast zijn taken voor de *provincie* ook verplichtingen die hem zijn opgedragen door de regering. Hij is dus zowel provinciaal- als rijksorgaan. Bij het vervullen van die rijkstaken heeft hij zich te houden aan de voorschriften in de ambtsinstructie. In de *Provinciewet* en in de instructie (een *algemene maatregel van bestuur*) wordt onder meer bepaald dat de commissaris:

- zorgt voor goede samenwerking tussen de besturen van de provincie, gemeenten en waterschappen met rijksambtenaren die in de provincie werken, militairen inbegrepen;
- regelmatig alle gemeenten in de provincie bezoekt en de minister van Binnenlandse Zaken op de hoogte houdt van de gang van zaken in gemeenten;
- de voorbereiding van de civiele verdediging coördineert;
- bij rampen, zware ongevallen of ordeverstoring aanwijzingen geeft voor samenwerking tussen provincie, gemeenten en waterschappen;
- zorgt voor een ordelijk verloop van de procedures bij (her)benoeming of ontslag van burgemeesters.

Amendement

Elk Statenlid kan voorstellen indienen tot wijziging van een ontwerp-*besluit* en/of ontwerp-*verordening*. Wordt het amendement aangenomen, dan rest de indiener van het ontwerp niets anders dan de wijziging te aanvaarden of het ontwerpbesluit of -verordening in te trekken voordat het in stemming wordt gebracht.

Anterieure verordeningen

Wanneer de *centrale overheid* wetten of *algemene maatregelen van bestuur* heeft uitgevaardigd die eerder afgekondigde provinciale verordeningen overlappen, vervallen die verordeningen automatisch. De centrale regelingen komen er dus voor in de plaats. **(zie ook: concordantie van wetgeving; posterieure verordeningen)**

Attributie

Het bij wettelijk voorschrift in het leven roepen en toedelen van een publiekrechtelijke bevoegdheid. Artikel 127 van de *Grondwet* is een duidelijk voorbeeld van attributie: 'Provinciale Staten en de gemeenteraad stellen, behoudens bij de wet of door hen krachtens de wet te bepalen uitzonderingen, de provinciale onderscheidenlijk de gemeentelijke verordeningen vast.' De wet kan ook nieuwe bevoegdheden scheppen en deze vervolgens overdragen aan een bestuursorgaan.

Autonomie

Een belangrijk kenmerk van de decentrale eenheidsstaat die Nederland is. De *Grondwet* garandeert dat *provincie-* en *gemeentebesturen* zelfstandig, zonder inmenging van de rijksoverheid, hun huishouding besturen. Alleen *bij wet of krachtens de wet* kan inbreuk op dat recht worden gemaakt.

(zie ook: decentralisatiebeginsel; gesloten huishouding; open huishouding; medebewind; toezicht)

B

Beëdiging

Bij de installatie in hun bestuurlijk ambt of politieke functie moeten de *commissaris van de Koning*, *gedeputeerden*, *de ombudsman*, leden van de *rekenkamer* en leden van *Provinciale Staten* een wettelijk voorgeschreven tekst uitspreken: de *eed*, *belofte* of *verklaring*. Het eerste deel van de formule wordt de zuiveringseed genoemd; het tweede de ambtseed. In de zuiveringseed verklaart men dat men om de functie te krijgen aan niemand een gunst of gift heeft gegeven of beloofd. Ook dat men van niemand een geschenk of belofte heeft aangenomen of zal aannemen om in functie iets te doen of na te laten. In de ambtseed zweert of belooft men trouw aan de Grondwet, zich aan de wet te houden en zijn plichten naar eer en geweten te zullen vervullen. Inhoudelijk is er geen verschil tussen eed, verklaring of belofte. Het hangt samen met iemands levensovertuiging of hij de tekst: 'Zo waarlijk helpe mij God almachtig' wil uitspreken. Ook bij herbenoeming of herverkiezing moet de eed (belofte, verklaring) worden afgelegd.

(zie ook: ambtsaanvaarding; geloofsbrief)

Begroting

De begroting van een *provincie* is samengesteld uit de beleidsbegroting en de financiële begroting.

De beleidsbegroting geeft inzicht in de plannen voor het komende begrotingsjaar, de kosten daarvan en hoe die te financieren (het *programmplan*).

De financiële begroting geeft het overzicht van baten en lasten en een uiteenzetting van de financiële positie van de provincie. Tegelijk met de ontwerpbegroting dienen *Gedeputeerde Staten* de *meerjarenraming*, het *jaarverslag* en de *jaarrekening* in bij *Provinciale Staten* in. Bij de stukken hoort ook een accountantsverklaring over de rechtmatigheid van het gevoerde financiële beleid en de betrouwbaarheid van de verstrekte gegevens.

De *Provinciewet* schrijft voor dat de Staten erop moeten toezien dat de begroting in evenwicht is. Als regel dus geen begrotingstekort. Daarvan kan worden afgeweken als aannemelijk is dat een tekort in 'de eerstvolgende jaren' zal worden weggewerkt. Dat moet blijken uit de meerjarenraming, die geldt voor de drie jaren na het begrotingsjaar.

De wijze waarop de begroting en de daarbij behorende stukken moeten worden ingericht, is door de rijksoverheid aan de provincies voorgeschreven bij *Algemene Maatregel van Bestuur* (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten, BBV) Over het tijdstip waarop een ontwerpbegroting moet worden ingediend, is niets vastgelegd. De enige datum waarmee rekening moet worden gehouden is 15 november. Uiterlijk op die datum moet de door Provinciale Staten vastgestelde begroting ter kennis zijn gebracht van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, die het *recht van goedkeuring* heeft. Dat recht kan hij overigens alleen in bijzondere omstandigheden doen gelden. Met het oog op de datum van 15 november en om de Staten voldoende tijd te geven om de begroting te behandelen, wordt in de meeste provincies de ontwerpbegroting in september ingediend. **(zie ook: *budgetrecht; goedkeuring begroting; indemniteitsbesluit*)**

Begrotingsjaar

Het begrotingsjaar van de provincie is gelijk aan het kalenderjaar.

Bekendmaking besluiten

Besluiten van het *provinciebestuur*, die algemeen verbindend zijn (in beginsel voor iedereen gelden), worden pas van kracht na bekendmaking in het *provinciaal blad*. Het kan daarbij gaan om regelingen, *verordeningen*, procedures. Iedereen moet van de bekendmaking kennis kunnen nemen. Tenzij in het besluit een andere datum is opgenomen, treden besluiten in werking op de achtste dag na de bekendmaking. Besluiten moeten ook kosteloos ter inzage liggen of in afschrift tegen betaling verkrijgbaar zijn. Digitale bekendmaking voldoet ook aan de voorschriften.

Belastingen

zie: eigen belastinggebied.

Beleidskader

Het vaststellen van een beleidskader voor belangrijke bestuurstaken van de provincie is één van de mogelijkheden van *Provinciale Staten* om invloed uit te oefenen op het beleid. Door een beleidskader kunnen de Staten bijvoorbeeld aan *Gedeputeerde Staten* opdracht geven om visie te ontwikkelen op bepaalde dossiers. *(zie ook: omgevingsplan; structuurvisie)*

Beleidsregels

Regels die een *bestuursorgaan* kan opstellen voor de wijze waarop het zijn bevoegdheden uitoefent. Het zijn geen *algemeen verbindende voorschriften* maar ze zijn ook niet vrijblijvend. Ze binden bestuurders en burgers kunnen zich erop beroepen. Ze bevorderen rechtszekerheid, consistentie en zorgvuldigheid van beleid.

Beleidsverslag

Schriftelijke rapportage van het door het *provinciebestuur* gevoerde beleid op één of meer beleidsterreinen. Tot het opstellen van een beleidsverslag kan de rijksoverheid het provinciebestuur krachtens de wet verplichten.

Beloofte

zie: *beëdiging*.

Bemiddelaarsrol

De *Provinciewet* draagt *Gedeputeerde Staten* op te bemiddelen in geschillen tussen gemeenten, *waterschappen* en organen van *gemeenschappelijke regelingen*. GS moeten ook proberen geschillen tussen één of meer gemeentebesturen, die deelnemen aan een gemeenschappelijke regeling, of tussen die besturen en het bestuur van het gemeenschappelijk orgaan 'in der minne te doen bijleggen'. GS kunnen deze rol op allerlei manieren invullen, bijvoorbeeld door mediatie.

Benoeming, herbenoeming, ontslag burgemeester

De procedures die gevolgd moeten worden bij benoeming, herbenoeming of ontslag van de *burgemeester* zijn in hoofdlijnen gelijk aan die voor *benoeming* van de *commissaris van de Koning*. De regels liggen vast in de Gemeentewet en de *ambtsinstructie*. De commissaris overlegt met de *gemeenteraad*, een vertrouwenscommissie uit de raad spreekt met kandidaten. De raad stelt de *aanbeveling* vast. De commissaris geeft aan de minister van Binnenlandse Zaken advies over de aanbeveling. Op voordracht van de minister benoemt de *Kroon* de burgemeester. Gaat het om grotere gemeenten (boven 50.000 inwoners) dan legt de minister

de voordracht die hij wil doen eerst voor aan het kabinet. Ook bij herbenoeming of ontslag is het de commissaris die met de raad overlegt.

Benoeming, herbenoeming, ontslag commissaris

De procedures die gevolgd moeten worden bij benoeming, herbenoeming of ontslag van de *commissaris van de Koning* liggen vast in de *Provinciewet*.

Bij **benoeming** verloopt de procedure langs deze lijnen:

- de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties praat met *Provinciale Staten* over de eisen die aan kandidaten gesteld moeten en kunnen worden;
- de Staten stellen uit hun midden een *vertrouwenscommissie* in. De Staten kunnen één of meer *gedeputeerden* tot adviseur(s) van de commissie benoemen;
- de minister ontvangt, beoordeelt en selecteert kandidaten. Hij laat de vertrouwenscommissie weten welke kandidaten naar zijn inzicht in beginsel geschikt zijn voor benoeming. Hij geeft over elke kandidaat zijn oordeel. Desgevraagd laat hij de commissie weten welke kandidaten niet door zijn selectie kwamen en waarom;
- de commissie voert gesprekken met de kandidaten. In eerste instantie met de door de minister geselecteerden. Het staat haar echter vrij om ook met niet-geselecteerden te spreken. Door tussenkomst van de minister kan de commissie nadere informatie over kandidaten inwinnen;
- de vertrouwenscommissie maakt een ontwerp*aanbeveling* voor Provinciale Staten, die uiteindelijk beslist welke twee kandidaten aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zullen worden aanbevolen. Als er volgens de Staten sprake is van een 'bijzonder geval' kan slechts één kandidaat worden aanbevolen.

De minister moet dan wel de opvatting van de Staten onderschrijven. Doet hij dat niet dan zal hij Provinciale Staten om een andere aanbeveling vragen;

- de minister volgt als regel de aanbeveling van Provinciale Staten, ook wat de volgorde van de kandidaten betreft. Doet hij dat op ‘zwaarwegende gronden’ niet, dan moet hij dat gemotiveerd aan de Staten melden;
- op voordracht van de minister benoemt de *Kroon* de commissaris.

Bij **herbenoeming** overlegt de minister met Provinciale Staten over het functioneren van de commissaris. Daarna doen de Staten een aanbeveling. De minister mag slechts van de aanbeveling afwijken op ‘zwaarwegende gronden’.

Bij voorgenomen **ontslag** vanwege ‘een verstoorde verhouding’ tussen de commissaris en Provinciale Staten – bij mogelijk andere ontslaggronden worden de Staten niet betrokken – overlegt de minister met de Staten over de gerezen problemen. Wanneer Provinciale Staten bij hun opvatting blijven, stellen zij een aanbeveling tot ontslag op. De minister mag slechts op zwaarwegende gronden afwijken van de aanbeveling.

Vanaf het moment waarop de vertrouwenscommissie is ingesteld, doet zij haar werk achter *gesloten deuren*. Ook de beslissende vergadering van Provinciale Staten over het opstellen van een aanbeveling is niet openbaar. Na die vergadering mag wel bekend gemaakt worden wie er als eerste op de aanbeveling staat. Bij herbenoeming of ontslag gebeurt het overleg met de minister ook achter gesloten deuren. De uiteindelijke aanbeveling is openbaar. Alle achter gesloten deuren gehouden beraadslagingen en alle gewisselde stukken vallen onder de *geheimhoudingsplicht*.

Beoordeling nieuwe commissievoorstellen (BNC)

Europese regelgeving kan ook voor provincies gevolgen hebben. Daarom is het van belang dat de provincies in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken zijn bij de coördinatie van het Nederlandse beleid op Europees terrein. Om die reden vertegenwoordigt het *Interprovinciaal Overleg (IPO)* de provincies in het interdepartementaal overleg over nieuwe voorstellen van de Europese Commissie.

(zie ook: kenniscentrum Europa decentraal)

Beschikking

Besluit met individuele en concrete strekking dat rechten en/of plichten geeft aan één of meer personen of groepen van personen (bijvoorbeeld een milieuvergunning, een subsidietoekenning).

BES-eilanden

Sinds de wijzigingen – per 10 oktober 2010 – in de staatkundige structuur van de voormalige Nederlandse Antillen, vormen de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba, de zogenoemde BES-eilanden, openbare lichamen met de status van bijzondere gemeenten. Ze zijn niet ingedeeld bij een Nederlandse provincie. Ze horen bij het land Nederland. Een door Nederland aangewezen Rijksvertegenwoordiger, die kantoor houdt op Bonaire, vervult een bestuurlijke rol vergelijkbaar met die van de *commissaris van de Koning*.

(zie ook: Koninkrijk der Nederlanden)

Beslissende stem voorzitter

Als in een vergadering van *Gedeputeerde Staten* de stemmen staken, wordt er opnieuw gestemd. *Staken de stemmen* weer, dan geeft de stem van de voorzitter (de commissaris) de doorslag. Deze regel geldt niet wanneer het gaat over personen (benoemingen, voordrachten, aanbevelingen). Ook de *burgemeester* heeft, op dezelfde voorwaarden, een beslissende stem in het college van B en W.

Besluit

Schriftelijke beslissing van een *bestuursorgaan* die leidt tot wijziging van rechten en/of plichten van burgers.

Besluitenlijst

Van vergaderingen van *Gedeputeerde Staten* wordt als regel een besluitenlijst gemaakt die openbaar is. Van openbaarheid kan worden afgeweken op grond van in de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) opgenomen uitzonderingen, zoals economische of financiële belangen van de *provincie*, bescherming van de persoonlijke levenssfeer, opsporing en vervolging van strafbare feiten, onevenredige bevoordeling of benadeling van (rechts)personen. Overigens kunnen *Provinciale Staten* regelen welke beslissingen van GS aan de Staten gemeld moeten worden en in welke gevallen met terinzagelegging kan worden volstaan.

Bestuurlijk mandaat

Gedeputeerde Staten kunnen een deel van hun gezamenlijke beslissingsbevoegdheid overdragen aan één of meer leden van het college, de *commissaris* inbegrepen. Het college als geheel blijft, anders dan bij *delegatie*, verantwoordelijk voor elk besluit dat de gemandateerde neemt.

(zie ook: *ambtelijk mandaat; attributie; geschillenkamer*)

Bestuurlijk overleg financiële verhouding (Bofv)

Met enige regelmaat wordt overleg gevoerd tussen het kabinet en de besturen van *het IPO*, de *VNG* en de *Unie van Waterschappen* over onder meer bekostiging van de taken van provincies en gemeenten. Dit overleg is een uitvloeisel van de *Code interbestuurlijke verhoudingen*. Het is overigens niet het enige overleg met het kabinet. Ook op vele andere beleidsonderdelen wordt met leden van het kabinet gesproken.

Bestuursakkoord

Afspraken tussen de *centrale overheid (Rijk)* en *decentrale overheden (provincies, gemeenten, waterschappen)* over het te voeren overheidsbeleid dat provincies, gemeenten en waterschappen aangaat.

Zo'n akkoord wordt meestal bij het begin van een kabinetsperiode afgesloten, zodat nadere afspraken kunnen worden gemaakt over uitvoering van het regeerakkoord. Bestuursakkoorden kunnen worden gesloten tussen de centrale overheid en de decentrale overheden gezamenlijk of tussen de centrale overheid en één decentrale overheid, bijvoorbeeld de provincies. In 2012 zijn afspraken gemaakt in het Bestuursakkoord Natuur over de decentralisatie van het *natuurbeleid* naar de provincies.

(zie ook: *natuurpact*)

Bestuurscommissie

Gedeputeerde Staten of *Provinciale Staten* kunnen (een deel van) hun bevoegdheden overdragen aan een bestuurscommissie. Is een commissie ingesteld door GS dan hebben daarin alleen GS-leden zitting. In door Provinciale Staten ingestelde commissies kunnen ook niet-Statenleden (maar geen gedeputeerden) zitting hebben. Bestuurscommissies zijn verantwoording schuldig aan het college dat hen heeft ingesteld. Voor het doen en laten van een door GS ingestelde commissie blijven gedeputeerden verantwoordelijk tegenover Provinciale Staten.

Bestuursdwang

Wanneer provinciale verordeningen worden overtreden, kan het *provinciebestuur* bestuursdwang toepassen. Dat betekent dat van de overtreder kan worden geëist de overtreding ongedaan te maken. Wordt aan dat bevel geen gevolg gegeven, dan kan het provinciebestuur zelf aan de overtreding een einde maken, bijvoorbeeld door, op kosten van de overtreder, slopen van een illegaal bouwwerk, sluiten van een bedrijf dat werkt zonder of in strijd met milieuvergunningen. Voordat het zover komt staat beroep op de rechter open. Ook het recht om een woning of bedrijf binnen te treden of te verzegelen valt onder de bevoegdheid tot het uitoefenen van bestuursdwang.

Als het gaat om wettelijke regels die het provinciebestuur uitvoert, hebben *Gedeputeerde Staten* de bevoegdheid bestuursdwang toe te passen. Gaat het om regels die de *commissaris* uitvoert, dan heeft hij die bevoegdheid. Alleen als de bevoegdheid uitdrukkelijk aan haar is overgedragen, kan ook een *bestuurscommissie* dwang toepassen. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties kan, wanneer Gedeputeerde Staten of de commissaris van de koning hun *taak verwaarlozen*, in naam van en op kosten van de provincie bestuursdwang toepassen.

Bestuursgeschil

Geschillen tussen *bestuursorganen* onderling – bijvoorbeeld tussen een *gemeente* en *Gedeputeerde Staten* – en tussen bestuursorganen en (groepen van) burgers. In de praktijk wordt onderscheid gemaakt tussen drie soorten van geschillen:

- zuiver bestuursgeschil: geschillen waarbij alleen *bestuursorganen* of openbare lichamen partij zijn;
- onzuiver bestuursgeschil: geschillen waarbij zowel bestuursorganen als particulieren belanghebbend zijn en in beroep zijn gegaan;
- pseudozuiver bestuursgeschil: geschillen waarbij alleen bestuursorganen zijn betrokken en beroep hebben ingesteld terwijl ook andere belanghebbenden dat hadden kunnen doen.

(zie ook: *bemiddelaarsrol; bezwaar en beroep; commissie voor beroep- en bezwaarschriften; Raad van State*)

Bestuursorgaan

Onderdeel van een bij wet ingestelde organisatie, zoals de *Staat*, de *provincie*, de *gemeente*, het *waterschap*. Ook: een persoon die of een college dat is bekleed met openbaar gezag, zoals de *commissaris van de Koning*, *Provinciale Staten*, *Gedeputeerde Staten*, of een belastinginspecteur en een schoolbestuur, die overheidstaken uitvoeren en besluiten kunnen nemen op basis waarvan rechten of plichten voor de burger kunnen ontstaan. Hoewel zij aan de definitie van bestuursorgaan voldoen, is bij wet bepaald dat bijvoorbeeld de *Eerste* en de *Tweede Kamer*, de *rechterlijke macht*, de *Raad van State*, de *Algemene Rekenkamer*, de *Nationale ombudsman* en hun leden, griffiers en secretarissen geen bestuursorganen zijn. Ook de *secretaris* en de *griffier* in een provincie zijn geen bestuursorganen.

(zie ook: *bevoegd gezag*)

Bevoegd gezag

(Overheids)orgaan of -functionaris met controlerende en/of handhavende functie, bevoegd tot het nemen van besluiten. Het *Rijk*, het *provinciebestuur*, het *gemeentebestuur*, het bestuur van een *waterschap* zijn bevoegd gezag. Maar bijvoorbeeld ook een schoolbestuur. In de praktijk is bevoegd gezag een andere aanduiding voor *bestuursorgaan*.

Bezoldiging

De bezoldiging en ambtstoelage van de *commissaris van de Koning* en van *gedeputeerden* worden geregeld in het rechtspositiebesluit decentrale ambtsdragers. Leden van *Provinciale Staten* krijgen geen bezoldiging maar een vergoeding. De grondslag daarvan is in het rechtspositiebesluit geregeld. Provinciale Staten kunnen daar bovenop bij verordening tot aanvullende vergoedingen besluiten, die echter aan een maximum zijn gebonden.

Bezwaar en beroep

Tegen een besluit – of uitblijven van een besluit – van een *bestuursorgaan* kan een belanghebbende burger, vereniging, stichting of andere rechtspersoon bezwaar aantekenen bij het orgaan dat het besluit nam of naliet te nemen. Wanneer men het niet eens is met de beslissing op het bezwaar, kan men in beroep gaan bij de (bestuurs)rechter. Tegen de beslissing van de rechter kan men in hoger beroep bij onder meer de afdeling bestuursrechtspraak van de *Raad van State*.

(zie ook: *bestuursgeschil; commissie beroep- en bezwaarschriften; geschillenkamer*)

BIJ12

Uitvoeringsorganisatie van de twaalf provincies, opgericht per 1 januari 2014, onder verantwoordelijkheid van het IPO-bestuur. Waar het IPO zich als belangenorganisatie richt op beleidsvorming en advies daar staat BIJ12 voor uitvoering van beleid, voor informatievoorziening en kennisontwikkeling. BIJ12 kan ook opdrachten uitvoeren voor het *Rijk* en organisaties die op dezelfde en/of aanverwante beleidsterreinen werkzaam zijn (ketenpartners). De nog jonge organisatie kent tot nu toe vier werkeenheden (units): *GBO provincies*, *Faunafonds*, *Natuurinformatie en -Beheer* en *PAS-bureau*. Dat BIJ12 zich nu nog vooral bezig houdt met natuur heeft te maken met de decentralisatie van het natuurbeleid van het Rijk naar de provincies. In het kader daarvan zijn taken overgedragen, waarbij gezamenlijke uitvoering voor de hand ligt.

Bij of krachtens de wet

De uitdrukking bij wet geeft aan dat *regering* en *Staten-Generaal* de bevoegdheid hebben om bij wet voorschriften te geven. Het is bij uitsluiting van anderen hun taak als formele wetgever. De term krachtens de wet betekent dat de bevoegdheid tot regelgeving door de wetgever kan worden overgedragen aan andere regelgevers dan de formele wetgever, bijvoorbeeld *Provinciale Staten* of de *gemeenteraad*.

Brandweerregio

zie: veiligheidsregio's

Brede doeluitkering (BDU)

Een uitkering van de centrale overheid aan *een provincie*, een *gemeente* of een wettelijk samenwerkingsorgaan voor uitvoering van beleid in *medebewind*. Is een vorm van een *specifieke uitkering*. Omdat het beleid dat moet worden uitgevoerd breder is en meer raakvlakken heeft met beleid op aanpalend terrein is er onder het regiem van een BDU meer beleidsruimte dan bij een specifieke uitkering voor een enkelvoudiger beleid. Maar in beide modellen moet over het gevoerde beleid en de besteding van de gelden verantwoording aan de centrale overheid worden afgelegd. Een belangrijke brede doeluitkering is die voor vervoer, verkeer en bereikbaarheid. Deze wordt uitgekeerd aan de *provincies* en de twee *vervoerregio's*. Op 1 januari 2016 zal de BDU-verkeer en vervoer voor de provincies worden opgenomen in het *Provinciefonds* en komt daarmee als specifieke uitkering te vervallen.

Budgetrecht

Recht van *Provinciale Staten* om de begroting van de provincie vast te stellen, te wijzigen of te verwerpen.

Burgemeester

Voorzitter van de *gemeenteraad* en van het *college van Burgemeester en Wethouders*. De burgemeester is niet het hoofd van de gemeente; dat is de gekozen volksvertegenwoordiging, de gemeenteraad. De burgemeester moet toezien op de kwaliteit en de zorgvuldigheid van het gemeentelijk beleid. Hij bevordert de eenheid van het beleid van B en W. Hij heeft eigen bevoegdheden op het terrein van openbare orde en veiligheid. Heeft alleen in het college stemrecht en daar, in zaken die niet over personen gaan, een doorslaggevende stem als de stemmen staken.

De burgemeester wordt op voordracht van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties door de *Kroon* benoemd voor zes jaar met de mogelijkheid van herbenoeming. Hij kan in functie blijven tot hij 70 jaar wordt.

(zie ook: *benoeming; herbenoeming; ontslag burgemeester*)

Burgerinitiatief

Mogelijkheid om *Provinciale Staten* te verplichten over een door kiesgerechtigde inwoners van de provincie aangedragen onderwerp een discussie te voeren en een standpunt te bepalen. De voorwaarden waaraan het initiatief moet voldoen en de wijze van behandeling verschillen per provincie. Ze zijn te vinden in *provinciale verordeningen*. Daarin staat onder meer hoeveel kiezers minimaal het initiatief moeten steunen (500, 1000 of een ander aantal). Ook kan daarin worden bepaald dat het initiatief alleen mag gaan over zaken die tot de bevoegdheid van de Staten behoren; dat het niet mag gaan over bijvoorbeeld provinciale belastingen, over klachten en/of bezwaren tegen het provinciebestuur, over zaken in de persoonlijke levenssfeer en over onderwerpen waarover de Staten tijdens de lopende zittingsperiode al hebben besloten. Ook *Tweede Kamer* en gemeenten kennen het burgerinitiatief.

Burgerjaarverslag

Tegelijk met het jaarverslag van *Gedeputeerde Staten* brengt de *commissaris van de Koning* aan *Provinciale Staten* een burgerjaarverslag uit. Daarin moet hij rapporteren over de provinciale dienstverlening en de kwaliteit van procedures voor burgerparticipatie.

C

Centrale overheid

Deze term staat voor de *rijksoverheid*. Wordt gebruikt om het verschil aan te geven met de *decentrale overheden*, zoals *provincies*, *gemeenten*, *waterschappen*.

Centraal stembureau

Bij verkiezingen van volksvertegenwoordigingen fungeert een centraal stembureau als hoogste orgaan. Bij verkiezingen van *Provinciale Staten* is het *hoofdstembureau* in de provinciehoofdstad centraal stembureau. Bij gemeenteraadsverkiezingen is het hoofdstembureau in de gemeente tevens centraal stembureau. De *Kiesraad* is centraal stembureau bij verkiezing van de *Eerste Kamer*, de *Tweede Kamer* en het Europees Parlement. Bij Statenverkiezingen is de *burgemeester* van de provinciehoofdstad voorzitter van het centraal stembureau. *Gedeputeerde Staten* benoemen een plaatsvervangend voorzitter en drie leden en hun plaatsvervangers.

Een centraal stembureau beslist over de geldigheid van kandidatenlijsten; het kan kandidaten die niet voldoen aan wettelijke voorschriften van een lijst schrappen; het nummert de lijsten. Het centraal stembureau stelt in een openbare zitting de uitslag vast. **(zie ook: kiesdeler; kiesdrempel; kieskring; kiesraad; kiesrecht; kiesstelsel; kieswet)**

Coalitie

Verzamelnaam van in *Gedeputeerde Staten* vertegenwoordigde politieke partijen, die zetels in Provinciale Staten hebben en van fracties in Provinciale Staten die zich hebben gebonden aan een gemeenschappelijk programma.

Coalitiefractie

Fractie in Provinciale Staten (Tweede Kamer, gemeenteraad) die zich door programmatische afspraken met andere fracties heeft gebonden aan het te voeren beleid.

(zie ook: *meerderheidscollege; programmacollege*)

Code interbestuurlijke verhoudingen

Kabinet, *IPO*, als vertegenwoordiger van de provincies, en *VNG*, als vertegenwoordiger van de gemeenten, en de *Unie van Waterschappen* (UvW) hebben hun relatie en de wijze waarop zij met elkaar omgaan vastgelegd in een code. Daarin is een groot aantal algemene uitgangspunten geformuleerd, deels 'vertaling' van in wetten vastgelegde gedragsregels in het onderlinge verkeer. Uitgangspunt van de code is een zo groot mogelijke beleidsvrijheid voor de decentrale overheden (decentraal wat kan, centraal wat moet), financiering via de algemene uitkeringen, vermindering van regels.

In de code is sinds enige tijd ook vastgelegd dat het *Rijk* en de decentrale overheden in een zo vroeg mogelijke fase van voorbereiding van Europese regelgeving met elkaar overleggen om de beleidsvoornemens te beoordelen op bestuurlijke en financiële gevolgen voor provincies, gemeenten en waterschappen.

Met die aanvulling op de code zijn in feite de afspraken die al langer gelden op het nationale vlak vertaald naar Europa.

(zie ook: *bestuurlijk overleg financiële verhoudingen Bofv*)

College van Burgemeester en Wethouders (B en W)

Dagelijks bestuur van een *gemeente*. Belast met beleidsvoorbereidende taken en uitvoerende bevoegdheden. De leden van het college zijn geen lid van de *gemeenteraad*. Wel is de *burgemeester* voorzitter van de raad. *Wethouders* worden benoemd door de raad. Zij hoeven bij hun benoeming niet in de gemeente te wonen. De raad kan hen toestaan nog een jaar elders te wonen en kan die toestemming telkens met maximaal een jaar verlengen.

College van Gedeputeerde Staten (GS)

Dagelijks bestuur van de provincie bestaande uit de *commissaris van de Koning* als stemhebbend voorzitter en de door *Provinciale Staten* gekozen gedeputeerden (ten minste 3, ten hoogste 7 of, bij deeltijd, ten hoogste 9). Het college van GS heeft beleidsvoorbereidende en uitvoerende bevoegdheden, voert *medebewind*, oefent toezicht uit op *gemeentebesturen* en houdt toezicht op waterstaatswerken die niet onder het rijk vallen. In naam van de provincie kunnen GS juridisch bindende besluiten nemen en rechtszaken voeren. GS zijn verantwoordelijk voor de ambtelijke organisatie van de provincie (met uitzondering van de *griffie*). De leden van het college zijn geen lid van Provinciale Staten. Bij hun benoeming hoeven zij niet in de provincie te wonen. Wel wordt verwacht dat zij zich zo snel mogelijk in de provincie vestigen. De Staten kunnen hen toestemming geven een jaar elders te wonen. In bijzondere gevallen kan die toestemming telkens met maximaal een jaar worden verlengd.

Collegiaal bestuur

Het *college van B en W* en het *college van Gedeputeerde Staten* vormen een collegiaal bestuur dat doorgaans werkt op basis van een gezamenlijk programma (*coalitie*). De leden van het bestuurscollege zijn gezamenlijk en ieder afzonderlijk verantwoordelijk voor en aanspreekbaar op het gevoerde beleid. Ieder besluit moet zijn genomen door of onder verantwoordelijkheid van het college. Een kabinet, hoewel als regel ook regerend op basis van een programma, is geen collegiaal bestuur omdat voor elke minister (en staatssecretaris) de individuele ministeriële verantwoordelijkheid geldt.

Comité van de Regio's

Provincies en *gemeenten* zijn vertegenwoordigd in het comité van de regio's, adviesorgaan binnen de Europese Unie. De Raad van de Europese Unie (vergadering van nationale vakministers), de Europese Commissie en het Europees Parlement zijn verplicht het comité advies te vragen over Europees beleid dat rechtstreeks betrekking heeft op verantwoordelijkheden van regionale en/of lokale overheden. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om sociaal en economisch beleid, vervoer, volksgezondheid, milieu, cultuur en onderwijs. Het comité kan ook op eigen initiatief advies geven. Op een totaal van 350 leden heeft Nederland 12 vertegenwoordigers, allen leden van dagelijks besturen van provincies en gemeenten. Er zijn evenveel plaatsvervangende leden als leden.

Commissaris van de Koning

De door de *Kroon* benoemde commissaris van de Koning is voorzitter – geen lid – van *Provinciale Staten* en lid/voorzitter met stemrecht van *Gedeputeerde Staten*. Hij is niet het hoofd van de provincie. Dat zijn Provinciale Staten, de gekozen volksvertegenwoordigers. Hij moet erop toezien dat het provinciaal beleid tijdig wordt voorbereid, vastgesteld en uitgevoerd en hij dient de *eenheid van beleid* van GS te bevorderen. Hij vertegenwoordigt provinciale belangen bij de *centrale overheid* en zorgt dat de samenwerking met andere provincies, gemeenten, waterschappen en de rijksoverheid goed verloopt. Hij waakt over de kwaliteit van inspraak en andere vormen van burgerparticipatie en zorgt ervoor dat bezwaarschriften en klachten zorgvuldig worden behandeld. De commissaris vervult ook taken hem door de regering bij *ambtsinstructie* opgedragen. Hij is daarom rijksorgaan en provincieorgaan. Zijn rol bij *benoeming, herbenoeming of ontslag van burgemeesters* ligt vast in de *Gemeentewet* en de *ambtsinstructie*.

De commissaris wordt op voordracht van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties door de *Kroon* benoemd voor zes jaar met de mogelijkheid van herbenoeming. Hij kan in functie blijven tot hij 70 jaar wordt.

(zie ook: benoeming; herbenoeming, schorsing en ontslag commissaris, beslissende stem voorzitter; gouverneur)

Commissies

Provinciale Staten en/of *Gedeputeerde Staten* kunnen commissies instellen. De *Provinciewet* maakt onderscheid tussen *bestuurscommissies, statencommissies* en overige commissies.

Commissie beroep- en bezwaarschriften

Provinciale Staten kunnen bij *verordening* behandeling van beroepen en bezwaren van belanghebbenden tegen besluiten en beschikkingen overdragen aan een commissie uit hun midden.

(zie ook: *bestuursgeschil; bezwaar en beroep; geschillenkamer*)

Concordantie wetgeving

Voor provincies betekent het staatsrechtelijke begrip concordantie dat de centrale wetgever (regering en parlement) niet zomaar mag afwijken van bepalingen in de *Provinciewet* wanneer hij bij wet handelen van provinciebesturen eist of ingrijpende wijziging in taken en bevoegdheden van provinciebesturen oplegt.

Afwijken mag slechts als de wetgever overtuigend kan waarmaken dat ingrijpen dringend is gewenst in het openbaar belang. Art.113 van de *Provinciewet* staat daar ter bescherming van de grondwettelijke *autonomie* van de provincie.

Conservatoire maatregel

Bij gedingen en geschillen moeten *Gedeputeerde Staten*, ook als nog niet is besloten tot het voeren van een rechtsgeding, ervoor zorgen dat een zaak niet verjaart, dat de provincie op andere wijze haar rechten niet bij voorbaat verspeelt of bezittingen verliest.

Constitutie

Het geheel van geschreven en ongeschreven regels dat vorm geeft aan de bestuurlijke organisatie van het land. De *Grondwet* is het basisdocument en wordt daarom in het spraakgebruik wel zelf de *Constitutie* genoemd.

Constitutioneel bestel

De staatsinrichting van het *Koninkrijk der Nederlanden*.

Contraseign

Een wet of *koninklijk besluit* moet altijd door de Koning en een minister of staatssecretaris ondertekend worden. De handtekening van de bewindspersoon heet contraseign. Hiermee wordt bekrachtigd dat de minister en niet de koning verantwoordelijk is.

Controleverordening

De *Provinciewet* verplicht *Provinciale Staten* een *verordening* vast te stellen waarin de controle op het financiële beheer en de inrichting van de financiële organisatie worden geregeld.

Coördinatie rijksbeleid provincies

De *Provinciewet* maakt de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties verantwoordelijk voor de coördinatie van rijksbeleid dat de provincies raakt. Hij moet er ook voor zorgen dat de beleidsvrijheid van het provinciebestuur zoveel mogelijk gewaarborgd wordt en hij moet decentralisatie bevorderen. Die wettelijke opdrachten stempelen hem tot eerstverantwoordelijke hoeder van de decentrale eenheidsstaat. Andere ministers die beleid voorbereiden waarvan zij weten of vermoeden dat het gevolgen kan hebben voor provincies, moeten daarover in een vroeg stadium overleg voeren met de minister van Binnenlandse Zaken. Die moet op zijn beurt *Gedeputeerde Staten* de gelegenheid bieden hun oordeel over voorgenomen beleid te geven.
(zie ook: *concordantie wetgeving*)

D

Decentrale overheid

Niet tot de rijksoverheid (*centrale overheid*) behorende besturen, ook wel lagere overheden of medeoverheden genoemd: *gemeentebestuur*, *provinciebestuur*, bestuur *waterschap*.

Decentralisatie

Het overhevelen van taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheid en financiële middelen van het Rijk (*centrale overheid*) naar provincies en gemeenten (*decentrale overheid*).

Decentralisatiebeginsel

Bij de verdeling van taken en bevoegdheden tussen het rijk, de provincies en de gemeenten wordt het beginsel van decentralisatie nagestreefd: leg taken en bevoegdheden zo dicht mogelijk bij de burgers die het aangaat. Aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is de wettelijke taak opgedragen decentralisatie te bevorderen.

Delegatie

1. Het overdragen van een bevoegdheid aan een ander bestuursorgaan dat deze bevoegdheid onder eigen verantwoordelijkheid gaat uitoefenen. Delegatie mag alleen als de wet daarin voorziet. De *Provinciewet* geeft *Provinciale Staten* het recht bevoegdheden over te dragen aan *Gedeputeerde Staten* of een *bestuurscommissie*. Gedeputeerde Staten kunnen alleen aan een bestuurscommissie delegeren. Om dat te kunnen doen, moeten zij in een ontwerpbesluit hun voornemen voorleggen aan de Staten. De *commissaris* kan geen bevoegdheden delegeren. In bepaalde gevallen kunnen door de rijksoverheid aan de provincie opgedragen bevoegdheden worden gedelegeerd aan besturen van *gemeenten* of *waterschappen*. Provinciale Staten kunnen geen bevoegdheden overdragen die te maken hebben met het *budgetrecht* en controle op financiën, met het recht van *enquête*, het heffen van belastingen, het stellen van straffen op overtreding van provinciale verordeningen. Bij delegatie gaat, anders dan bij een *mandaat*, ook de verantwoordelijkheid voor het uitoefenen van de bevoegdheid over op het gedelegeerde orgaan.
2. Persoon of groep van personen die in opdracht van een organisatie, bijvoorbeeld de provincie, taken uitvoert, zoals onderhandelen en vertegenwoordigen.

(zie ook: ambtelijk mandaat; bestuurlijk mandaat; mandaat)

Deltaprogramma

Een belangrijke taak voor provincies is het meewerken aan de uitvoering van het jaarlijkse Deltaprogramma. Dat is een nationaal plan, waarin de rijksoverheid, provincies, *gemeenten* en *waterschappen* samenwerken aan het beschermen van het land tegen hoogwater en het zorgen voor voldoende zoetwater. Het programma staat onder leiding van de Deltacommissaris. Het is opgebouwd uit drie landelijke en zes regionale deelprogramma's.

De landelijke onderdelen zijn: veiligheid, zoetwatervoorziening, nieuwbouw en herstructurering (bijvoorbeeld van dijken).

De regionale onderdelen zijn gericht op het IJsselmeergebied, rivieren, Rijnmond-Drechtsteden, kust, de Zuidwest Delta en het Waddengebied.

Ieder jaar op Prinsjesdag presenteert de Deltacommissaris het programma voor het nieuw jaar aan het parlement.

Tussen de rijksoverheid, de provinciale overheden verenigd in het IPO, de gemeentelijke overheden gebundeld in de *Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)*, en de *Unie van waterschappen* is voor de jaren 2014 – 2020 een Bestuursovereenkomst getekend om een effectieve samenwerking tussen de overheden te waarborgen.

Demissionair

Gedeputeerde Staten kunnen net zoals een *kabinet* en een *college van B en W* demissionair zijn. Zij kunnen zich dan, in afwachting van het moment waarop zij definitief aftreden, alleen nog bezig houden met lopende zaken – beleid dat al in uitvoering is, besluiten die in het belang van de provincie niet kunnen wachten. GS kunnen bijvoorbeeld demissionair worden in een conflict met de Staten en wanneer nog niet in hun opvolging is voorzien.

Na Statenverkiezingen kunnen gedeputeerden demissionair aanblijven totdat tenminste de helft van het nieuwe college van GS is benoemd. Gedeputeerden die bij de Statenverkiezingen zijn gekozen tot lid van de Staten kunnen voor die korte periode het lidmaatschap van de Staten en van GS combineren.

Differentiatie

Bij of krachtens de wet kan zo nodig onderscheid worden gemaakt tussen provincies. De bedoeling van dit artikel uit de *Provinciewet* is niet om te tornen aan het uitgangspunt in gelijke gevallen gelijke behandeling, maar juist om in niet-gelijke gevallen beleid te kunnen voeren dat rekening houdt met verschillen tussen provincies.

Dijkgraaf

Voorzitter van een *waterschap* of *hoogheemraadschap*. Is lid en voorzitter van zowel het dagelijks als het algemeen bestuur.

(zie ook: hoogheemraad)

Directeur

zie: secretaris.

Discretionaire bevoegdheid

Mogelijkheid voor de *commissaris van de Koning*, *Provinciale Staten* en *Gedeputeerde Staten* om naar eigen inzicht te handelen in situaties waarin wetten, verordeningen en andere regelingen niet nauwkeurig en gedetailleerd voorschrijven hoe te handelen.

Provinciale Staten kunnen uiteraard de commissaris en/of de gedeputeerden ter verantwoording roepen wanneer die van hun discretionaire bevoegdheid gebruik hebben gemaakt. De rechter kan deze beleidsvrijheid toetsen aan *algemene beginselen van behoorlijk bestuur*.

(zie ook: schorsing en vernietiging)

Doelmatigheidsonderzoek

De Provinciewet draagt *Gedeputeerde Staten* op periodiek onderzoek te doen naar doelmatigheid en doeltreffendheid van het gevoerde beleid. Van het resultaat van dat onderzoek moeten zij *Provinciale Staten* schriftelijk op de hoogte brengen. Ook de (*gemeenschappelijke* of *provinciale*) *rekenkamer* doet onderzoek naar de doelmatigheid: wordt het beleid volgens plan uitgevoerd en draagt het bij aan de verwezenlijking van het gestelde doel.

Driehoek

Op het nationale en op het regionale niveau van de nationale politie is regelmatig overleg tussen de leiding van de politie, justitie en burgerlijk bestuur (regering, gemeente) wettelijk voorgeschreven. Dat overleg gaat over taakuitvoering en beheer. De driehoek is bij rampen, verstoringen van de orde of ernstige misdrijven het overlegorgaan dat bepaalt hoe moet worden opgetreden en aan dat optreden leiding geeft. Op regionaal niveau bestaat de driehoek uit de *politiechef*, de *regioburgemeester* als hoofd van de *veiligheidsregio* en de hoofdofficier van justitie. (*zie ook: politie in de regio*)

Dualisering

Spreekt men in kringen van *provincie* of *gemeente* over dualisering, dan heeft men het over de Wet dualisering provinciebestuur (2003) en de Wet dualisering gemeentebestuur (2002). Die wetten hebben gezorgd voor ingrijpende verandering in het bestuur. Van *monisme* werd overgestapt op *dualisme*. Niet langer vermenging van bestuur en controle op bestuur, maar scheiding van taken tussen bestuur en controlerende volksvertegenwoordiging. Onder de oude wet was een lid van *Gedeputeerde Staten* ook lid van *Provinciale Staten*. Dat is sinds de dualisering onmogelijk (behalve voor een overgangperiode na Statenverkiezingen). In het nieuwe

A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

systeem zijn Provinciale Staten vergelijkbaar met de *Tweede Kamer*, Gedeputeerde Staten met het kabinet. Provinciale Staten stellen nu de kaders voor het beleid vast en controleren de uitvoering. Aan Gedeputeerde Staten zijn veel bestuurlijke bevoegdheden overgedragen die in het oude systeem tot het takenpakket van Provinciale Staten behoorden. Het college van GS is nu veel meer dan onder het oude systeem uitvoerend dagelijks bestuur. Bij de dualisering kregen de Provinciale Staten eigen ambtelijke ondersteuning van een *griffier*. Het *recht van enquête* naar het door GS gevoerde beleid ligt sinds 2003 vast in de *Provinciewet*. Zo ook de verplichting om een onafhankelijke rekenkamer in te stellen. Beide zaken versterken de controlerende functie van de Staten. In het gemeentebestuur zijn vergelijkbare wijzigingen doorgevoerd.

Dualisme

Staatkundig stelsel waarin bevoegdheden, taken en functies van het bestuur en de volksvertegenwoordiging gespreid en nevenschikt zijn. In het Nederlandse bestuursstelsel is sprake van een gematigd dual stelsel. Zuiver dualistisch is de bepaling dat *gedeputeerden* geen lid mogen zijn van *Provinciale Staten*. Minder dualistisch is de politieke praktijk dat gedeputeerden zitting hebben in GS op voordracht en met toestemming van geestverwante fracties in de Staten en op basis van een tussen fracties onderhandeld programma-akkoord.

(zie ook: *machtenscheiding; monisme; trias politica*)

E

Eed

zie: *ambtsaanvaarding, beëdiging.*

Eenheid van beleid

De *commissaris van de Koning* heeft de wettelijke taak te bevorderen dat *Gedeputeerde Staten* eenheid van beleid nastreven en uitdragen. Doen zij dat niet, dan worden ze kwetsbaar in hun verhouding tot de Staten. Dat kan zelfs tot een conflict leiden.

Eerste Kamer

De Eerste Kamer vormt samen met de *Tweede Kamer* de parlementaire volksvertegenwoordiging, de *Staten-Generaal*. Zij is de enige volksvertegenwoordiging die niet rechtstreeks wordt gekozen. De leden van *Provinciale Staten* kiezen, als regel elke vier jaar, de 75 leden van de Eerste Kamer. De verkiezing van de Eerste Kamer wordt gehouden binnen drie maanden na de verkiezing van Provinciale Staten. De *Senaat*, zoals de Eerste Kamer ook wel wordt genoemd, beoordeelt alle door de Tweede Kamer aangenomen wetsvoorstellen op handhaafbaarheid, uitvoerbaarheid en rechtmatigheid. Dat betekent overigens niet dat partijpolitieke overwegingen bij die beoordeling geen rol kunnen spelen. De Senaat kan wetsvoorstellen goedkeuren of verwerpen, maar niet veranderen; het recht van *amendement* heeft alleen de Tweede Kamer. In de Eerste Kamer zijn fracties van coalitiepartijen formeel niet gebonden aan programma-afspraken op grond waarvan een kabinet werd gevormd.

Eigen belastinggebied

De *provincies* kunnen op basis van de *Provinciewet* of daartoe gemachtigd in andere wetten, zelf belastingen heffen of kosten voor diensten in rekening brengen. Zo mogen zij *opcenten* op de motorrijtuigenbelasting heffen tot een jaarlijks door de minister van Financiën vast te stellen maximum. Ook mogen zij belasting heffen op het hebben van voorwerpen onder, op of boven provinciale grond die bestemd is voor openbare diensten (*precario-belasting*). Te denken is daarbij aan funderingen, kabels, buizen, permanente of tijdelijke bebouwing. Daarnaast kan de provincie kosten in rekening brengen voor verleende diensten (*leges*), bijvoorbeeld het afgeven van een vergunning. Andere wetten geven de provincie de bevoegdheid tot het innen van grondwater- en ontgrondingsheffing. Welke provinciale belastingen worden geheven en de hoogte van de tarieven bepalen *Provinciale Staten*, binnen de grenzen van de wet, in een belastingverordening. De hoogte van een provinciale belasting mag niet worden bepaald door inkomen, winst of vermogen van de belastingplichtige; dus geen belasting naar draagkracht.

Enquête

zie: recht van enquête.

Evenredige vertegenwoordiging

Bij het kiezen van volksvertegenwoordigers wordt in ons land het stelsel van evenredige vertegenwoordiging gehanteerd. Dat wil zeggen dat elke geldig uitgebrachte stem telt voor de zetelverdeling. In een meerderheidsstelsel krijgt de kandidaat met de meeste stemmen in het *kiesdistrict* de zetel. Stemmen uitgebracht op de verliezer tellen niet mee voor de toewijzing van zetels.

Bij evenredige vertegenwoordiging wordt het totale aantal uitgebrachte stemmen gedeeld door het aantal te verdelen zetels (bij *Provinciale Staten* variërend van 39 tot 55 zetels). De uitkomst van die deling levert de *kiesdeler* op. Vervolgens wordt het aantal op een partij uitgebrachte stemmen gedeeld door de kiesdeler. Blijkt uit die deling bijvoorbeeld dat een partij driemaal de kiesdeler heeft gehaald dan krijgt zij drie zetels toegewezen. Omdat ieder van die drie zetels de hele kiesdeler waard is, worden ze volle zetels genoemd. Een partij die de kiesdeler niet heeft gehaald, krijgt geen zetel. Wanneer met deze rekensommen nog niet alle zetels zijn verdeeld, worden de nog niet gebruikte stemmen ingezet om tot verdeling van *restzetels* te komen. Daarbij wordt het systeem van óf de *grootste gemiddelden* óf van de *grootste overschotten* gebruikt.

Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)

Provincies kunnen uit dit fonds subsidies krijgen voor behoud of het scheppen van werkgelegenheid, verbetering van de infrastructuur door aanleg en onderhoud van transport- en communicatienetwerken en voor maatregelen die opkomst en ontwikkeling van het midden- en kleinbedrijf in de regio stimuleren. In de periode 2014 - 2020 zijn vier operationele programma's in uitvoering in Groningen, Fryslân en Drenthe, in Overijssel en Gelderland, in Flevoland, Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland en in Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. Voor die programma's zijn twee prioriteiten vastgesteld: versterking van onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie, ondersteuning van de overgang naar een koolstofarme economie in alle bedrijfstakken. Het programma in het westelijke deel van het land is daarnaast gericht op bevordering van werkgelegenheid en ondersteuning van arbeidsmobiliteit en op bevordering van sociale insluiting en bestrijding van armoede. De belangrijkste doelgroep van alle programma's is het midden- en kleinbedrijf.

(zie ook: *interreg; managementsautoriteit*)

Europees Sociaal Fonds (ESF)

Voor verbetering van de werkgelegenheid en de kwaliteit van de arbeid, voor het bevorderen van integratie van de beroepsbevolking en voor het verkleinen van verschillen in werkgelegenheid tussen regio's, kunnen ook provincies een beroep doen op subsidie uit het Europees Sociaal Fonds.

Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO)

Nederland ontvangt uit dit fonds in de jaren 2014 - 2020 ruim € 600 miljoen. Dat geld moet worden besteed aan versterken van de concurrentiepositie en aan innovatie, aan zorg voor natuur, landschap en milieu, aan verbetering van de waterkwaliteit en aan de sociaal- economische ontwikkeling van het platteland. Ook moet worden geïnvesteerd in het aantrekken van jonge boeren. De Nederlandse uitwerking van dit programma is bekend onder de afkorting POP (Plattelandsontwikkelingsprogramma), ook wel POP3. Die aanduiding verwijst naar het derde Europese programma op dit terrein, gericht op verdere verduurzaming en innovatie van de agrarische sector en verbetering van de biodiversiteit.

Europese aanbesteding

Opdrachten van overheden binnen de Europese Unie van werken (bijvoorbeeld aanleg van wegen, bouwen van bruggen), van leveringen (bijvoorbeeld voertuigen, medische apparatuur) en van diensten (bijvoorbeeld communicatie, opleidingen en trainingen) moeten binnen de Unie openbaar worden aanbesteed. In Europese richtlijnen worden elke twee jaar drempelbedragen vastgesteld; wanneer een overheidsopdracht evenveel of meer bedraagt dan een drempelbedrag is Europese aanbesteding verplicht. De verplichting geldt voor centrale, regionale en lokale overheden, *waterschappen*, universiteiten en *zbo's*.

Euregio's

Grensoverschrijdend samenwerkingsverband van aan elkaar grenzende regio's binnen de Europese Unie. De samenwerking kan op vele terreinen gericht zijn. Vrijwel altijd hoort daar versterking van de economie bij. Ook op het gebied van milieu, technologie, recreatie en toerisme wordt samengewerkt. Of in de sectoren cultuur en onderwijs. In de Nederlandse grensprovincies bestaan zeven euregio's: Benelux Midden, Eems-Dollard, Gronau-Enschede, Maas-Rijn, Rijn-Maas-Noord, Rijn-Waal en Scheldemond. Deze samenwerkingsverbanden kennen een ledenraad, waarin vertegenwoordigers van gemeenten en regionale instellingen zitting hebben. Het bestuur wordt gevormd door burgemeesters en wethouders uit de deelnemende gemeenten en vaak ook vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, zoals Kamers van Koophandel.

F

Faunafonds

Het faunafonds – onderdeel van de uitvoeringsorganisatie *Bll12* – is een kennis- en adviescentrum voor faunaschade. Het fonds is adviseur en uitvoerder van alle wettelijke taken op het terrein van faunaschade aan landbouwgewassen door beschermde diersoorten. Het doet praktijkgericht en wetenschappelijk onderzoek ook om faunaschade te voorkomen en te bestrijden. Als dat niet (meer) mogelijk is, kunnen agrariërs in bepaalde gevallen bij het fonds terecht voor een schadeloosstelling.

De verantwoordelijkheid voor het fonds is per 1 januari 2014 in het *Natuurpact* gedecentraliseerd naar de provincies. Wettelijk moet dit nog worden geëffectueerd in de wijziging van de Natuurbeschermingswet die in 2015 door het parlement wordt vastgesteld. Tot die tijd blijft het faunafonds een *zelfstandig bestuursorgaan* voor zover mogelijk onder provinciale aansturing.

Financiële verhoudingswet

Wet die de financiële verhouding tussen *rijksoverheid* enerzijds, *provincies* en *gemeenten* anderzijds regelt. Op grond van bepalingen uit deze wet worden de uitkeringen uit het *Provinciefonds* aan de provincies en uit het *Gemeentefonds* aan de gemeenten gedaan (*zie ook: Wet Hof, wet Fido*)

Fractie

Groep van volksvertegenwoordigers die tot dezelfde politieke partij behoren. Er bestaan ook eenmansfracties: wanneer maar één kandidaat van een partij is gekozen of wanneer iemand zich heeft afgescheiden van of verwijderd is uit de fractie waartoe hij behoorde en zijn zetel blijft bezetten.

(zie ook: *zetelroof*)

Fractievoorzitter

De politieke leiding van een fractie berust bij de voorzitter. Hij is in functie gekozen door de *fractie* en vaak is hij de lijsttrekker van zijn groepering geweest bij de verkiezingen. Niet zelden is hij ook lid van het *presidium* van *Provinciale Staten*. Niet ongebruikelijk is dat hij met enige regelmaat overleg voert met zijn politieke geestverwanten in *Gedeputeerde Staten*.

G

Gang van een ontwerpverordening

zie: *verordeningstraject*

GBO Provincies

Werkeenheid (unit) van *BLJ12*, uitvoeringsorganisatie van de gezamenlijke provincies. Beheert landelijke informatiesystemen en werkt voor provincies op het terrein van informatievoorziening en datamanagement. Een belangrijk product van GBO Provincies is de risicokaart: een landelijke databank van risicobronnen, bijvoorbeeld bedrijven die met gevaarlijke stoffen werken, kwetsbare gebouwen in de zin van veel mensen (die zichzelf niet kunnen redden) bij elkaar, risico's voor overstroming, rellen. De provincies zijn wettelijk verantwoordelijk voor de risicokaart. *Gemeenten, provincies* en *Rijk* dragen de gegevens voor de risicokaarten aan. Te vinden op www.risicokaart.nl.

Gedeputeerde

Lid van het dagelijks bestuur van een provincie. Wordt op voordracht van één of meer coalitiefracties gekozen door *Provinciale Staten*, als regel voor telkens vier jaar. Een gedeputeerde is belast met een eigen takenpakket maar kan niet alleen besluiten over zaken die tot zijn *portefeuille* behoren. Elk besluit moet worden voorgelegd aan en worden genomen door *Gedeputeerde Staten*. Een gedeputeerde is geen lid van Provinciale Staten. In de provincie Limburg wordt de gedeputeerde officieus nog wel aangeduid met het Franse woord *député*.
(zie ook: *collegiaal bestuur; ontslag gedeputeerde*)

Gedragcode

Provinciale Staten stellen voor zichzelf, voor *Gedeputeerde Staten* en voor de *commissaris van de Koning* regelingen vast ter waarborging van de integriteit van het bestuur. Dergelijke regelingen hebben bijvoorbeeld betrekking op declaratiegedrag, aannemen en aanmelden van geschenken, omgaan met nevenfuncties.

Geloofsbrief

Na verkiezingen laat de voorzitter van het *centraal stembureau* schriftelijk aan kandidaten weten dat zij gekozen zijn. Die verklaring heet de eigenlijke geloofsbrief, zo genoemd omdat er ook nog andere geloofsbrieven bestaan. Bijvoorbeeld een door een gekozen kandidaat ondertekende verklaring waarin alle openbare functies en/of banen die hij heeft, worden vermeld. Zo kan worden nagegaan of er van onverenigbaarheid van functies sprake is of van een *stemverbod*. Geloofsbrieven moeten getoond worden aan een commissie tot onderzoek van de geloofsbrieven, die aan *Provinciale Staten* verslag uitbrengt voordat een lid wordt beëdigd. **(zie ook: incompatibiliteit; nevenfuncties)**

Geheimhoudingsplicht

Aan bestuurders en ambtenaren die deelnemen aan overleg met *gesloten deuren* kan geheimhouding worden opgelegd. Alles wat daar is besproken en alle gewisselde stukken kunnen onder die plicht vallen. *Provinciale Staten*, *Gedeputeerde Staten*, de *commissaris* en commissies kunnen geheimhouding opleggen. Overtreding is een ambtsmisdrif en kan dus leiden tot veroordeling door de rechter. Er kunnen uitzonderingen zijn op de plicht: getuigen in een rechtszaak, getuigen in een enquêteverhoor. Ook kan het zijn dat de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) verplicht tot het geven van geheime informatie. Ook de eis van integere, zorgvuldige en controleerbare uitvoering van overheidstaken kan noodzaken tot doorbreken van de geheimhoudingsplicht (klokkenluiden).

Gemeenschappelijke regelingen

Samenwerking tussen twee of meer bestuursorganen (*gemeenten, provincies* of *waterschappen*) ter behartiging van grensoverschrijdende belangen in een regio, bijvoorbeeld openbaar vervoer. Ook een gezamenlijke (provinciale of gemeentelijke) rekenkamer is een gemeenschappelijke regeling. De samenwerking kan alleen worden aangegaan met goedkeuring van de betrokken volksvertegenwoordigingen. Die kunnen haar slechts tegenhouden om juridische redenen of vanwege strijd met het algemeen belang. Een samenwerking kan ook door de centrale overheid aan lagere overheden worden opgelegd: bijvoorbeeld *veiligheidsregio's*. De samenwerking krijgt vaak vorm in en wordt behartigd door een speciaal in het leven geroepen bestuurs- en uitvoeringsorgaan. Dat orgaan wordt benoemd door en uit de leden van betrokken *gemeenteraden, Provinciale Staten* of algemene besturen van *waterschappen*. Ook *burgemeesters, commissarissen van de Koning, gedeputeerden, dijkgraven* en andere leden van dagelijkse besturen van waterschappen kunnen tot bestuurslid worden benoemd. De regels liggen vast in de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr).

Gemeenschappelijke provinciale rekenkamer

Alle provincies hebben gebruik gemaakt van de in de *Provinciewet* opgenomen mogelijkheid – dus geen verplichting – een provinciale rekenkamer in te stellen. Met uitzondering van Zeeland hebben alle provincies ervoor gekozen samen met één of meer andere provincies een gemeenschappelijke rekenkamer in het leven te roepen. Het aantal rekenkamers is daardoor beperkt tot vijf: van de Randstadprovincies Noord- en Zuid-Holland, Utrecht en Flevoland, van Gelderland en Overijssel, van de noordelijke provincies Groningen, Fryslân en Drenthe, van de zuidelijke provincies Limburg en Noord-Brabant en van alleen Zeeland.

Een gemeenschappelijke rekenkamer kan ook met één of meer gemeenten worden ingesteld. De rekenkamer is onafhankelijk; zij bepaalt zelf haar werkzaamheden. *Provinciale Staten* benoemen, herbenoemen en ontslaan voorzitter en leden van de rekenkamer. Zij onderzoekt doelmatigheid, doeltreffendheid en rechtmatigheid van het door het *provinciebestuur* gevoerde beleid. Ook kan de rekenkamer onderzoek doen bij openbare lichamen en gemeenschappelijke organen waaraan de provincie deelneemt, bij vennootschappen waarin de provincie meer dan 50 procent aandelen heeft en bij organisaties waaraan de provincie voor haar rekening en risico een subsidie, lening of garantie heeft verstrekt van ten minste 50 procent van de baten van de instelling.
(zie ook: *algemene rekenkamer; gemeenschappelijke regelingen*)

Gemeente

Zelfstandig onderdeel van de Nederlandse staat; grondgebied binnen door *regering* en *parlement* vastgestelde grenzen. De gemeente is een decentraal overheidsorgaan met eigen bestuur, eigen ambtenaren, eigen inkomsten. Gemeentebesturen hebben het grondwettelijk recht zelf te bepalen hoe zij hun huishouding inrichten, wat zij doen of nalaten. Alleen als de wet daarin voorziet kan 'Den Haag' of de provincie aan gemeenten bestuurlijke verplichtingen opleggen.
(zie ook: *gemeentelijke herindeling; grenscorrectie; open huishouding*)

Gemeentebestuur

Gemeenteraad, het college van *Burgemeester en Wethouders* (B en W) en de *burgemeester* vormen het gemeentebestuur.

Gemeentelijke herindeling

Gemeentegrenzen zijn bij wet bepaald en kunnen slechts bij wet (door regering en parlement) worden veranderd. Bij *grenscorrectie* kan van deze regel worden afgeweken; een correctie kan door *Provinciale Staten* worden vastgesteld. Initiatief tot herindeling of fusie kan worden genomen door het kabinet, door de provincie of door gemeenten. Tussen kabinet, IPO en VNG is de afspraak gemaakt dat het kabinet geen initiatief meer zal nemen. Doorgaans wordt nu het voortouw genomen op lokaal niveau. Het komt voor dat de provincie het initiatief overneemt als bij een voorgenomen fusie één of meer gemeenten dwars liggen. Komt het advies tot herindeling of fusie van de betrokken gemeenten dan moeten de *gemeenteraden* een gezamenlijk herindelings- of fusieontwerp maken. Dat moet de goedkeuring van GS krijgen, waarna de minister van Binnenlandse Zaken de wetgevingsprocedure in gang kan zetten. Ligt de voorbereiding bij de provincie dan moeten GS overleg voeren met *burgemeester en wethouders* van betrokken gemeenten. Dat overleg mag ten hoogste zes maanden duren. Uiterlijk drie maanden na afloop van het overleg stellen GS een herindeling- of fusieontwerp vast en sturen dat tegelijk met het verslag van het overleg aan de minister en de gemeenteraden. De raden hebben drie maanden de tijd om hun voor of tegen aan GS kenbaar te maken. Binnen vier maanden daarna kunnen *Provinciale Staten* een herindelings- of fusieontwerp vaststellen en kan de minister een wetsvoorstel voorbereiden. De te volgen procedures liggen vast in de Wet algemene regels herindeling (Wet Arhi).

Gemeenteraad

De gekozen volksvertegenwoordiging staat aan het hoofd van de *gemeente* en vertegenwoordigt alle inwoners. De gemeenteraad stelt de begroting, verordeningen en andere beleidskaders vast en controleert het beleid van *burgemeester en wethouders*. Hij benoemt de wethouders en stelt een aanbeveling op voor (her)benoeming

en ontslag van de burgemeester. De leden (minimaal 9, maximaal 45, afhankelijk van het aantal inwoners) worden om de vier jaar gekozen. De burgemeester is voorzitter van de raad, maar heeft geen stemrecht. Ook niet-Nederlandse inwoners van een gemeente kunnen lid van de raad zijn. Komen ze uit een land dat niet tot de Europese Unie behoort, dan moeten ze vijf jaar afgebroken en legaal in Nederland hebben gewoond.

GHOR regio

zie: veiligheidsregio's

Geschillenkamer

Voor de behandeling van geschillen vormen *Gedeputeerde Staten* uit hun midden één of meer kamers, elk bestaande uit ten minste drie leden. De commissaris kan voorzitter van een commissie zijn.

Gesloten deuren

De *Provinciewet* bepaalt dat de Staten beslissen of zij met gesloten deuren vergaderen. Dat kan op verzoek van ten minste een tiende van het aantal leden dat de presentielijst heeft getekend of wanneer de voorzitter het nodig vindt. Er kan niet met gesloten deuren worden vergaderd bij toelating van nieuwe leden, bij vaststelling en wijziging van de begroting en vaststelling van de jaarrekening, bij wijziging, invoering en afschaffing van provinciale belastingen, bij benoeming en ontslag van *gedeputeerden*.

De vergaderingen van GS zijn als regel besloten. Bij benoeming van een *commissaris van de Koning* zijn de beraadslagingen van de *vertrouwenscommissie* besloten; bij herbenoeming en ontslag heeft het overleg tussen de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties achter gesloten deuren plaats.

(zie ook: geheimhouding)

Gesloten huishouding

In een gesloten huishouding kan een *bestuursorgaan* alleen in wetten en andere regelingen omschreven taken uitvoeren. Waterschappen hebben een vastomlijnd takenpakket, een gesloten huishouding. Dit in tegenstelling tot een *open huishouding* waarin een bestuursorgaan, zoals een *provincie*, in beginsel zelf bepaalt welke (nieuwe) taken het vervult en hoe. In de decentrale eenheidsstaat Nederland is de open huishouding van provincies en *gemeenten* grondwettelijk verankerd.
(zie ook: *autonomie; medebewind*)

Getrapte verkiezingen

In tegenstelling tot de *Tweede Kamer, Provinciale Staten, gemeenteraad* en het Europees Parlement wordt de *Eerste Kamer* niet rechtstreeks door alle kiesgerechtigden gekozen. Eerst kunnen alle kiesgerechtigden de leden van Provinciale Staten kiezen en die kiezen vervolgens de leden van de Eerste Kamer.

Gewoonterecht

In de praktijk van het bestuur en de controle op het bestuur kunnen bepaalde gedragspatronen, handelingen, afspraken, conventies, ook al zijn ze niet opgeschreven, als zo vanzelfsprekend worden ervaren dat ze gewoonte, sterker nog: regel worden. Voorbeeld van een gewoonterecht is dat een kabinet, een minister of staatssecretaris aftreedt als de Kamer het vertrouwen opzegt.
(zie ook: *ongeschreven (staats)recht*)

Goedkeuring begroting

Wanneer naar de mening van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties als toezichthouder op de provincies de *begroting* van de *provincie* niet in orde is, kan hij de provincie onder preventief toezicht plaatsen. Dat houdt in dat dan het recht van de minister tot goedkeuring van de begroting op door hem te stellen voorwaarden van kracht wordt. Een begroting is niet in orde als ze niet sluitend is en het op grond van de meerjarenraming niet aannemelijk is dat een begrotings-evenwicht binnen drie jaar wordt bereikt. Preventief toezicht is ook van toepassing op begrotingswijzigingen en als de jaarrekening over het tweede jaar voorafgaande aan het begrotingsjaar niet in evenwicht is, of als begroting en/of jaarrekening niet vóór 15 november aan de minister zijn toegestuurd.

Gouverneur

De *commissaris van de Koning* in Limburg wordt officieus nog steeds de gouverneur genoemd, zoals een *gedeputeerde* daar wel député wordt genoemd. Het provinciehuis heet het Gouvernement. Deze benamingen zijn overblijfselen uit de tijd dat de huidige Nederlandse en Belgische provincies Limburg nog één grondgebied vormden in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.

Grenscorrectie

Een grenscorrectie is een wijziging van een gemeentegrens die het aantal inwoners van geen van de betrokken *gemeenten* met 10 procent of meer zal doen toe- of afnemen. Tot een grenscorrectie kan worden besloten bij volledige overeenstemming tussen de betrokken gemeenten, bij besluit van *Provinciale Staten*, bij *Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB)* of bij wet. Als de correctie betekent dat ook de provinciegrens verandert, dan kan dat bij een gelijkkluidend besluit van Provinciale Staten van betrokken provincies, bij AMvB of bij wet. **(zie ook: *gemeentelijke herindeling*)**

Griffie

Ambtelijke organisatie ter ondersteuning van het werk van *Provinciale Staten* en commissies van de Staten.

Griffier

Hoofd van de griffie. Beleidsadviseur van *Provinciale Staten*, van de voorzitter en het *presidium* en van commissies. De griffier en de *secretaris* van de provincie zijn nevensgeschikt. Alle stukken van *Provinciale Staten* worden door de voorzitter en de griffier ondertekend. Provinciale Staten benoemen en ontslaan de griffier.

Griffierechten

Bijdrage in de kosten van rechtspraak, bijvoorbeeld bij het instellen van beroep. De hoogte is afhankelijk van de aard van de zaak en de rechtelijke instantie die het beroep behandelt.

Grondrechten

Fundamentele rechten van de burger tegenover de staat. Beperking van deze rechten is alleen bij wet mogelijk. Ze liggen vast in de *Grondwet* en in internationale verdragen waaraan Nederland zich gebonden heeft, zoals het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden (EVRM). Grondrechten, zoals geformuleerd in de Grondwet, zijn te onderscheiden in klassieke grondrechten en sociale grondrechten. Klassieke grondrechten beschermen burgers tegen bemoeiing van of inmenging door de overheid. Zij zijn een opdracht aan de overheid om resultaten te boeken (resultaatsverplichting). Sociale grondrechten dragen de overheid op zich in te zetten om doelen te bereiken (inspanningsverplichting). Voorbeelden van klassieke grondrechten: vrijheid van godsdienst en levensovertuiging,

vrijheid van meningsuiting, vrijheid van vereniging, *kiesrecht*. Op die grondrechten kan men zich bij de rechter beroepen. Voorbeelden van sociale grondrechten, ook wel zorgartikelen genoemd: bevordering van voldoende werkgelegenheid, vrije keuze van arbeid, bevordering van bestaanszekerheid. Sociale grondrechten zijn niet bij de rechter afdwingbaar.

Grondwet

Basiswet van de Nederlandse rechtsstaat. In de Grondwet zijn in hoofdlijnen de organisatie van het staatsbestel neergelegd en de bescherming van burgers tegen overheidsbemoeienis. Zij bindt ook de overheden zelf aan het geldend recht. Zij bevat regels voor de *regering*, het koningschap, de *Staten-Generaal*, de rechtspraak, voor wetgeving en bestuur, voor *provincies*, *gemeenten* en *waterschappen*, de *Raad van State* en de *Algemene Rekenkamer*, voor de krijgsmacht.

Grootste gemiddelden

Wanneer op basis van de uitslag van verkiezingen aan partijen even zoveel zetels zijn toegedeeld als het aantal malen dat zij de *kiesdeler* hebben gehaald, kan het zijn dat er nog *restzetels* te verdelen zijn. Dat gebeurt voor elke volksvertegenwoordiging (behalve voor gemeenteraden met minder dan 19 zetels; zie: *grootste overschotten*) volgens het systeem van de grootste gemiddelden. Voor iedere partij wordt bij het op basis van de kiesdeler behaalde aantal zetels één extra zetel opgeteld. Het aantal op een partij uitgebrachte stemmen wordt gedeeld door het totale aantal restzetels. Uit die berekening resulteert het gemiddelde. De partij met het grootste gemiddelde krijgt de eerste restzetel. De berekening wordt herhaald tot alle restzetels zijn toegewezen.

Grootste overschotten

Telt een volksvertegenwoordiging minder dan 19 zetels (bijvoorbeeld de raad van kleine gemeenten) dan worden bij verkiezingen de *restzetels* toegewezen volgens het systeem van de grootste overschotten. Berekend wordt hoeveel stemmen er per partij over zijn na toedeling van zetels op basis van de *kiesdeler*. Een partij die in het totaal minder stemmen heeft gekregen dan 75 procent van de kiesdeler, krijgt geen restzetel. De partij met het grootste overschot krijgt de eerste restzetel. De partij met het op één na grootste overschot de volgende, en zo door, totdat alle restzetels verdeeld zijn. Een partij kan in dit systeem maximaal één restzetel halen.

H

Hamerstuk

Ontwerpverordeningen en andere besluiten kunnen door *Provinciale Staten* als hamerstuk, dat wil zeggen zonder discussie en zonder stemming, worden goedgekeurd. Ieder lid kan wel aantekening vragen dat hij geacht wil worden te hebben tegengestemd.

Handelingen

Woordelijk verslag van alles wat in de *plenaire vergaderingen* van de *Eerste Kamer* en de *Tweede Kamer* is gezegd. Ingekomen stukken (dus ook wetsvoorstellen en nota's) staan als bijlagen in de handelingen. Alle handelingen zijn digitaal te vinden. Die van het zittingsjaar 1814-1815 tot 1 januari 1995 op www.statengeneraaldigitaal.nl, die van daarna op www.overheid.nl. (zie ook: *notulen*)

Hoge Raad

De Hoge Raad der Nederlanden is het hoogste rechtscollege voor civiel recht, strafrecht en belastingrecht. De raad oordeelt als laatste beroepsinstantie over verzoeken tot cassatie (vernietiging) van uitspraken van lagere rechters (in de praktijk vooral van gerechtshoven). Daarbij gaat de raad niet in op de feiten die de rechter heeft vastgesteld. Hij oordeelt slechts of het recht en de procedureregels juist zijn toegepast. De Hoge Raad is bij uitsluiting van andere organen bevoegd tot schorsing of ontslag van rechters

A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

en tot berechting van ministers, staatssecretarissen en leden van het parlement die worden verdacht van ambtsmisdrijven of ambtsovertredingen. De president en de leden van de raad (raadsheren) worden door de *Kroon* benoemd op bindende voordracht van de *Tweede Kamer*.

Hoofdelijke aansprakelijkheid

Zowel leden van *Provinciale Staten* als *gedeputeerden* kunnen hoofdelijk aansprakelijk zijn voor financiële gevolgen van gevoerd beleid. Met vaststelling van de jaarrekening keuren Provinciale Staten het gevoerde financieel beleid goed; daarmee déchargeren – ontlasten – zij *Gedeputeerde Staten* van hoofdelijke aansprakelijkheid. Dat verhindert overigens niet dat zij, mochten er later onregelmatigheden worden vastgesteld, daarop tot bij de rechter kunnen worden aangesproken.

Voor Statenleden kan hoofdelijke aansprakelijkheid spelen in de uitzonderlijke situatie dat de Staten vanwege dringende spoed voor de provincie besloten hebben verplichtingen aan te gaan voordat de begroting of begrotingswijziging is goedgekeurd. Geeft de minister de goedkeuring niet dan kan hij elk Statenlid dat voor het aangaan van de verplichting heeft gestemd voor een gelijk bedrag aansprakelijk stellen. Zo nodig kan hij namens en ten laste van de provincie de rechter verzoeken betaling op te leggen.

Hoofdelijke stemming

In de vergadering van *Provinciale Staten* wordt hoofdelijk – mondeling – gestemd indien de voorzitter of een lid dat vraagt. **(zie ook: staken stemmen)**

Hoofdstembureau

Bij de verkiezing van een volksvertegenwoordiging fungeert in elke *kieskring* één stembureau als hoofdstembureau. De *burgemeester* van de *gemeente* waarin een hoofdstembureau is gevestigd, is voorzitter. Het hoofdstembureau beoordeelt de geldigheid van de kandidatenlijsten en stelt het per kieskring totaal aantal geldig uitgebrachte stemmen vast. Bij verkiezingen voor de Tweede Kamer is Nederland ingedeeld in negentien kieskringen, die in de *kieswet* vastliggen. Dezelfde wet bepaalt in welke gemeente het *hoofdstembureau* is. In de acht provincies die elk voor zich een kieskring vormen, zijn de hoofdstembureaus gevestigd in de provinciehoofdstad. (Formeel, in de wet, bestaat de provinciehoofdstad niet meer. *Provinciale Staten* wijzen de gemeente aan waar het hoofdstembureau wordt gevestigd. In de praktijk zal dit als regel de hoofdstad zijn.) Alleen de provincies Gelderland, Noord-Holland, Zuid-Holland en Zeeland zijn in meer kieskringen verdeeld en hebben behalve in de provinciehoofdstad ook een hoofdstembureau in één of meer andere gemeenten. Bij Statenverkiezingen gelden dezelfde kieskringen maar kunnen Provinciale Staten de kieskringen onderverdelen. Provinciale Staten wijzen in elke kieskring een hoofdstembureau aan onder voorzitterschap van de *burgemeester* van de gemeente waar het hoofdstembureau is gevestigd. Bij verkiezingen voor gemeenteraden vormt de gemeente één kieskring en is één door B en W aangewezen bureau het hoofdstembureau. *(zie ook: centraal stembureau; kiesraad; kieswet)*

Hoogheemraad

Steeds minder gebruikte naam voor een lid van het dagelijks bestuur van een *hoogheemraadschap*. Ook heemraad komt wel voor; daarmee wordt bedoeld op een lid van het dagelijks bestuur van een *waterschap*.

Hoogheemraadschap

Andere naam voor *waterschap*. Wordt van oudsher gebruikt voor waterschappen die bij zee liggen.

Hoorzitting

Provinciale Staten en commissies kunnen over het te voeren of gevoerde beleid altijd hoorzittingen organiseren, waarin burgers, belangengroepen en andere organisaties de gelegenheid krijgen hun opvattingen naar voren te brengen. *Gedeputeerde Staten* zijn wettelijk verplicht hoorzittingen te houden wanneer zij *bezwaaren beroepschriften* behandelen.

Houdbare overheidsfinanciën

zie: *Wet Hof*

Huis van de Nederlandse Provincies (HNP)

De twaalf provincies en hun samenwerkingsorgaan *IPO*, bemannen gezamenlijk een vertegenwoordiging in het hart van Europa: het Huis van de Nederlandse Provincies in Brussel. Het HNP houdt de provincies en het IPO op de hoogte van beleidsontwikkelingen in de Europese Unie die van belang kunnen zijn voor het provinciaal beleid. Ook behartigt het gemeenschappelijke belangen bij de instellingen van de Unie, zoals de Europese Commissie en het Europees Parlement.

Immunititeit

Leden van gekozen volksvertegenwoordigingen – dus ook leden van *Provinciale Staten* – kunnen niet gerechtelijk worden vervolgd of verplicht te getuigen voor wat zij in (commissie)vergaderingen van de Staten hebben gezegd en/of aan de Staten hebben geschreven. De vrijwaring geldt ook voor bestuurders, dus ook voor *gedeputeerden*, wanneer zij aan vergaderingen van gedeputeerden of van de Staten deelnemen en voor de *commissaris van de Koning* als voorzitter. Ook provinciale ambtenaren, die op verzoek de Staten in een vergadering advies geven of informeren, zijn onschendbaar.

Incompatibiliteit

Ter vermijding van vermenging van belangen, bepaalt de wet dat met name genoemde functies niet tegelijk kunnen worden uitgeoefend. Het lidmaatschap van *Provinciale Staten* is onverenigbaar met dat van *Gedeputeerde Staten*. Met één uitzondering: Na Statenverkiezingen kan een lid van het vorige college van gedeputeerden, dat is gekozen tot Statenlid, de beide functies tegelijk uitoefenen totdat hij opnieuw tot gedeputeerde is benoemd of tenminste de helft van het nieuwe college is benoemd. Een Statenlid kan wel tegelijk lid van de *Tweede Kamer* of de *Eerste Kamer* zijn. De wet staat ook toe dat een Statenlid raadslid, *burgemeester* of *wethouder* is. Een gedeputeerde kan ook lid van de Tweede Kamer of de Eerste Kamer zijn, maar niet van een gemeenteraad, noch kan hij burgemeester of wethouder zijn. **(zie ook: *nevenfuncties*)**

Indemniteitsbesluit

Het achteraf goedkeuren van een handeling waartoe een bestuursorgaan niet bevoegd was. De *Provinciewet* kent dit begrip in de bepalingen over de *jaarrekening*. Wanneer *Provinciale Staten* bij de behandeling van de jaarrekening vinden dat baten, lasten of wijzingen in de balans van inkomen en uitgaven niet rechtmatig tot stand zijn gekomen, kan dat een reden zijn om de jaarrekening niet goed te keuren. Binnen twee maanden moeten GS dan reageren en een besluit voorstellen waarmee aan de bedenkingen van de Staten kan worden tegemoet gekomen. De Staten moeten het indemniteitsbesluit goedkeuren voordat zij alsnog akkoord kunnen gaan met de jaarrekening.

Indeplaatsstelling

zie: taakverwaarlozing.

Initiatief

zie: recht van initiatief.

Inlichtingen- en verantwoordingsplicht

Gedeputeerde Staten, elk lid van GS en ook de *commissaris van de Koning* hebben verantwoordings- en inlichtingenplicht tegenover de Staten over het gevoerde beleid en over andere zaken die de Staten behoren te weten om hun taak te kunnen uitoefenen. Alleen vanwege het openbaar belang kan informatie achterwege blijven. Uit de inlichtingenplicht vloeit voort het recht op informatie dat iedere volksvertegenwoordiger heeft. Elk lid, elke groep van leden of de Staten als geheel kunnen van dat recht gebruik maken. Vandaar ook dat de bepaling in de *Provinciewet* dat de Staten een gedeputeerde kunnen uitnodigen in hun vergadering aanwezig

te zijn, in de praktijk betekent dat gedeputeerden niet kunnen weigeren in de Statenvergadering te verschijnen. Tot de inlichtingplicht behoort ook het voorschrift dat Gedeputeerde Staten desgevraagd ministers moeten informeren en/of adviseren over alles wat de provincie aangaat. De commissaris van de Koning moet dat ook in een aantal wettelijk of in zijn ambtsinstructie vastgelegde gevallen, bijvoorbeeld over zijn contacten met gemeenten en bij (her)benoeming van *burgemeesters*.

(zie ook: *interpellatie*)

Inspraakverordening

Om te zorgen dat inwoners van de provincie en andere belanghebbenden tijdig op de hoogte kunnen zijn van en kunnen meepraten over voorgenomen beleid, moeten *Provinciale Staten* de inspraak regelen in een *verordening*. In de praktijk is een dergelijke verordening vooral een nadere uitwerking van inspraakregels die vastliggen in de *Algemene wet bestuursrecht (Awb)*.

Interbestuurlijk toezicht

De bestuurlijke verhoudingen tussen *Rijk, provincies, gemeenten, gemeenschappelijke regelingen* en *waterschappen* zijn wettelijk geregeld. Daarin ligt de rechtsgrond voor hogere overheden om zich een oordeel te vormen over de wijze waarop lagere overheden aan hen opgedragen wettelijke taken in *medebewind* behartigen en om eventueel in te grijpen.

In de Wet Revitalisering Generiek Toezicht van 1 oktober 2012 is het (verticale) toezicht zoals dat in de jaren daarvoor in de praktijk was ontstaan, opnieuw gereguleerd, minder ingewikkeld en minder bureaucratisch gemaakt. Uitgangspunt is het vertrouwen dat de (horizontale) verantwoording die bestuurscolleges over hun handelen moeten afleggen aan de gekozen volksvertegenwoor-

diging – dus *Gedeputeerde Staten* aan *Provinciale Staten*, *B&W* aan de *gemeenteraad* – in orde is.

Allerlei specifiek toezichtinstrumenten (bijvoorbeeld de aanwijzing of de goedkeuring) zijn afgeschaft en vervangen door twee generieke instrumenten van ingrijpen: *indeplaatsstelling* en *schorsing en/of vernietiging*. Daarop zijn nog slechts twee uitzonderingen: het specifiek toezicht door provincies op waterschappen is gehandhaafd; dat geldt ook voor het toezicht door het *Rijk* (Inspectie Openbare Orde en Veiligheid) op de *veiligheidsregio's*. Op basis van de wet ingrijpen kan alleen als de medebewindstaken niet of niet naar behoren worden uitgevoerd, niet of niet tijdig beoogd resultaat hebben en wanneer besluiten in strijd zijn met het algemeen belang of het recht.

(zie ook: taakverwaarlozing; toezicht,)

Intermediaire bestuurslaag

zie: middenbestuur.

Interprovinciaal Overleg (IPO)

Samenwerkingsorgaan van de twaalf provincies gevestigd in Den Haag in het **Huis van de Provincies**. Belangenbehartiger van de provincies bij rijksoverheid, landelijke politiek, maatschappelijke- en koepelorganisaties. Door veelvuldige contacten met departementen en parlement werkt het IPO aan beïnvloeding van het beleid, vooral op de *kerntaken* van de provincies. Dat gebeurt ook door het innemen van gezamenlijke standpunten over het te voeren beleid of het gezamenlijk naar voren brengen van opvattingen over de wenselijkheid van nieuw beleid.

Op de belangrijkste beleidsterreinen werkt het IPO met ambtelijke adviescommissies van deskundigen uit de provincies en met bestuurlijke adviescommissies bestaande uit gedeputeerden.

Daarnaast vervult het IPO een platformfunctie voor overleg, voor het uitwisselen van beleid tussen provincies en voor innovatie. Ook vertegenwoordigt het IPO de provincies in een aantal overlegcommissies.

De koepelorganisatie heeft een bestuur van dertien leden – bij voorkeur een *commissaris van de Koning* als voorzitter en van elke provincie één *lid van het college van GS*. Het bestuur overlegt met en verantwoordt zich tegenover de algemene vergadering, waarin uit elke provincie twee Statenleden zitting hebben.

(zie ook: Kompas 2020; Kring provinciesecretarissen)

Interpellatie

Provinciale Staten hebben, in het kader van de *inlichtingen- en verantwoordingsplicht*, het recht de *commissaris van de Koning* en/of *gedeputeerde(n)* te ondervragen over gevoerd beleid maar ook over actuele zaken die in de provincie spelen.

Interreg

Europees subsidieprogramma voor regio's aan de binnen- en buitengrenzen van de Europese Unie. Het programma is gericht op het oplossen van problemen bij de ruimtelijke ontwikkeling van deze regio's als gevolg van hun relatief geïsoleerde ligging ten opzichte van economische centra in eigen land en de Unie als geheel. Aan de Nederlandse oostgrens is er in het kader van Interreg samenwerking met Noordrijnland-Westfalen en Nedersaksen; aan de zuidgrens met de Vlaamse provincies Limburg, Antwerpen, Vlaams-Brabant, Oost- en West-Vlaanderen.

(zie ook: EFRO; samenwerking provincies)

Interventieladder

Toezichthouders mogen niet ingrijpen in het beleid van andere overheden dan nadat zij de zogenoemde interventieladder hebben doorlopen. Die ladder kent zes treden: van signaleren van de mogelijke tekortkomingen of aanvechtbaarheid van het beleid tot het definitief toepassen van ingrepen als *indeplaatsstelling* en *schorsing en/of vernietiging*. Met behulp van de interventieladder kan de toezichthouder zich informeren over wat er precies aan de hand is, wat de effecten kunnen zijn van ingrijpen en of het wellicht beter is niet in te grijpen. De ladder moet bijdragen tot een weloverwogen en evenwichtige uitvoering van de taak als toezichthouder en geeft het onder toezicht staande orgaan de gelegenheid om zelf alsnog over te gaan tot handelen. In dringende gevallen kan de toezichthouder direct ingrijpen.

Investeringsbudget

Via de rijksoverheid is voor *provincies* en *gemeenten* geld beschikbaar voor bepaalde beleidsonderdelen. Over de hoofdlijnen van het te voeren beleid worden wel afspraken gemaakt tussen rijk, provincies en gemeenten, maar de decentrale overheden zijn zelf verantwoordelijk voor vertaling van het beleid naar de eigen projecten en de uitvoering daarvan.

Inwerkingtreding besluiten

Verordeningen, besluiten die voor iedereen gelden worden van kracht op de achtste dag na afkondiging in het provincieblad, tenzij in het besluit zelf een andere ingangsdatum is vermeld.

IPO gedragscode

Model verordening gedragscode integriteit voor volksvertegenwoordigers in gemeenten, provincies en waterschappen.

IPS2E

Samenwerking tussen de provincies voor het uitvoeren van de afspraken die de provincies over het te voeren energiebeleid hebben gemaakt bij de ondertekening van het *Nationaal Energieakkoord* voor duurzame groei. De afkorting staat voor Interprovinciale Samenwerking Energietransitie en Economie. De samenwerking richt zich op belangenbehartiging en uitvoering. In de periode 2014-2016 is de uitvoering vooral gericht op de ruimtelijke inpassing van windmolens op land en andere hernieuwbare energiebronnen. In de belangenbehartiging gaat de aandacht vooral uit naar overleg met het *Rijk* en de *Tweede Kamer* over wet- en regelgeving, financiële middelen ter stimulering van het energiebeleid en, daarmee samenhangend, de regionale economie.

J

Jaarrekening

Onderdeel van de jaarlijkse verantwoording door GS aan *Provinciale Staten* over het in het afgelopen begrotingsjaar gevoerde beleid.

De jaarrekening geeft het overzicht van alle baten en lasten van de provincie. De jaarrekening moet zijn vastgesteld vóór 15 juli van het jaar volgend op het jaar waarover zij handelt.

(zie ook: jaarverslag)

Jaarverslag

1. Onderdeel van de jaarlijkse verantwoording door GS aan *Provinciale Staten* over het gevoerde beleid. Hierbij hoort het verslag van periodiek onderzoek naar doelmatigheid en doeltreffendheid van dat beleid.
2. Jaarlijkse verantwoording door de *commissaris van de Koning* aan de Staten over de wijze waarop hij zijn taken heeft uitgevoerd.
(zie ook: burgerjaarverslag)

Jurisprudentie

Uitspraken door rechtscolleges gedaan, vormen gezamenlijk de jurisprudentie. Daarbij kan het gaan om uitspraken van zowel nationale rechters als Europese en andere internationale rechters. Jurisprudentie draagt bij aan rechtsvorming, eenheid van uitleg van begrippen in de wet en van toepassing van de wet en daarmee aan rechtszekerheid.

K

Kenniscentrum Europa decentraal

Gezamenlijke organisatie van *provincies (IPO)*, *gemeenten (VNG)*, *waterschappen (UvW)* en *Rijk* voor het vergroten en paraat houden van kennis bij de centrale overheden over Europees recht en de toepassing daarvan. Alle overheden kunnen bij het centrum gratis advies en informatie krijgen. In samenwerking met het *Huis van de Nederlandse Provincies* in Brussel houdt de organisatie belangstellenden op de hoogte van actuele ontwikkelingen in het Europese beleid door een wekelijkse digitale nieuwsbrief: de Europese Ster. *(zie ook: beoordeling nieuwe commissievoorstellen)*

Kerntaken

Kerntaken van de *provincie*, zoals overeengekomen in een tussen het kabinet en de provincies gesloten *bestuursakkoord*, zijn:

1. duurzame ruimtelijke ontwikkeling en waterbeheer;
2. milieu, energie en klimaat;
3. vitaal platteland, natuurbeheer en ontwikkeling natuurgebieden;
4. regionale bereikbaarheid en regionaal openbaar vervoer;
5. regionale economie;
6. culturele infrastructuur en monumentenzorg;
7. kwaliteit van het openbaar bestuur.

Kiesdeler

Uitkomst van de deling van het totale aantal uitgebrachte stemmen door het aantal te verdelen zetels in bijvoorbeeld *Provinciale Staten*. In het stelsel van *evenredige vertegenwoordiging* is de kiesdeler bepalend voor het toewijzen van zetels aan partijen die aan de verkiezingen deelnamen.

(zie ook: *grootste gemiddelden; grootste overschotten; kiesdrempel; stemwaarde*)

Kiesdrempel

Het bij verkiezingen vereiste aantal behaalde stemmen om als partij in aanmerking te komen voor een zetel. De *kiesdeler* is de kiesdrempel. Dat geldt niet voor kleine gemeenten (minder dan 19 raadszetels); daarvoor wordt het systeem van *grootste overschotten* gehanteerd. In de meeste landen is de kiesdrempel hoger dan de kiesdeler.

Kieskring

zie: *hoofdstembureau*.

Kiesraad

Onafhankelijk van regering en parlement opererend college voor de organisatie, uitvoering en vaststelling van de uitslagen van verkiezingen voor de *Eerste Kamer*, de *Tweede Kamer* en het Europees Parlement. Bij deze verkiezingen fungeert de Kiesraad als *centraal stembureau*. De raad is ook college van advies over alles wat met verkiezingen te maken heeft.

Bij verkiezingen van *Provinciale Staten* en *gemeenteraden* heeft de Kiesraad geen taken.

Kiesrecht

Het recht om zich verkiesbaar te stellen voor een volksvertegenwoordiging (*passief kiesrecht*) en om volksvertegenwoordigers te kiezen (*actief kiesrecht*). Om te kunnen worden gekozen en om te kiezen moet men ten minste 18 jaar zijn en de Nederlandse nationaliteit hebben. Voor *gemeenteraden* kunnen ook hier wonende niet-Nederlanders kiezen en worden gekozen. In Nederland wonende burgers van een lidstaat van de Europese Unie hebben dat recht los van de vraag hoe lang zij hier wonen. Andere niet-Nederlanders moeten hier ten minste vijf jaar aaneengesloten en legaal wonen. Nederlanders die in het buitenland wonen, kunnen alleen stemmen voor de *Tweede Kamer* en voor het Europees Parlement.

Kiesstelsel

Het geheel van wettelijke regels dat geldt voor verkiezing van volksvertegenwoordigers, zoals vastgelegd in *Kieswet* en Kiesbesluit. (*zie ook: centraal stembureau; hoofdstembureau; evenredige vertegenwoordiging; grootste gemiddelden; grootste overschotten; kiesdeler, kiesdrempel; kiesraad; kiesrecht; restzetel; stemwaarde*)

Kompas 2020

Visie van de gezamenlijke provincies op hun ontwikkeling tot 2020. Leidraad voor de provincies richting de Provinciale Statenverkiezingen van maart 2015 en de Tweede Kamerverkiezingen 2017. In Kompas 2020 staan maatschappelijke opgaven en ontwikkelingen centraal. Ze zijn leidend voor de rol en de positie die de provincies nu en in de toekomst vervullen. Deze rol kan per regio en per opgave verschillen. De zeven *kerntaken* van de provincies, zoals geformuleerd in 'Profiel Provincies' uit 2010, blijven onverkort van kracht. Per kerntaak beschrijft Kompas 2020 de maatschappelijke ontwikkelingen en de daarbij behorende provinciale opgaven.

Koninklijk Besluit (KB)

Een *Algemene Maatregel van Bestuur* wordt vastgelegd in een regelgevend Koninklijk Besluit. Een dergelijk besluit kan pas worden genomen na advies van de *Raad van State*. Daarnaast bestaat het klein KB, waarin benoeming en ontslag van ambtsdragers, zoals de *commissaris van de Koning*, de *burgemeester*, wordt geregeld. Elk KB is ondertekend door de koning en ten minste één betrokken minister/staatssecretaris (*contraseign*). Een klein KB wordt niet ter advisering aan de Raad van State voorgelegd.

Koninklijke boodschap

Vaste tekst van een briefje waarmee de koning een wetsvoorstel aanbiedt aan de *Tweede Kamer*.

Koninkrijk der Nederlanden

De officiële naam voor het staatsverband van Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten. De koning is staatshoofd van het koninkrijk en van elk van de vier autonome landen.

(zie ook: *BES-eilanden*)

Kring provinciesecretarissen (KPS)

Intern IPO-orgaan voor overleg en advies bestaande uit de secretarissen van de provincies en de directeur van het IPO. Heeft tot taak de vergaderagenda van het IPO-bestuur voor te bereiden, adviezen te geven aan het bestuur en toe te zien op uitvoering van besluiten van het bestuur.

Kroon

De term Kroon als aanduiding voor *regering* wordt minder vaak dan vroeger gebruikt. De term komt nog voor in kroonbenoeming (*commissaris van de Koning, burgemeester* worden benoemd door de Kroon) en in een aantal wetten (eenheid van de Kroon in de Wet openbaarheid van bestuur), maar altijd in de betekenis van regering. Alleen in het Statuut voor het Koninkrijk wordt in art.1. Kroon nog in de letterlijke betekenis gebruikt: 'De Kroon van het Koninkrijk wordt erfelijk gedragen'.

Kroonbenoeming

zie: Kroon.

L

Legaliteitsbeginsel

Elke beperking van de vrijheid van burgers, elke verplichting die de overheid aan burgers oplegt, moet berusten op de wet. Legaliteit staat voor rechtmatigheid en wettigheid. In het verlengde van dit beginsel en ter waarborging van de bescherming van de burger zijn voor overheidsoptreden *algemene beginselen van behoorlijk bestuur* wettelijk vastgelegd. Het legaliteitsbeginsel geldt voor elke overheid, dus voor *Rijk, provincie, gemeente, waterschap* en elke andere instelling die publieke bevoegdheden uitoefent.

Legitimiteit

Legitimiteit heeft te maken met de vraag of het handelen van de overheid als rechtvaardig en/of moreel aanvaardbaar wordt ervaren.

Lijstverbinding

Politieke partijen kunnen vóór verkiezingen hun kandidatenlijsten verbinden. Daarmee vergroten zij de kans op toewijzing van *restzetels*. De verbonden lijsten worden in de verdeling van restzetels volgens het systeem van *grootste overschotten* als één lijst beschouwd. Lijstverbinding wordt meestal alleen aangegaan tussen partijen van verwante politieke richting/ideologie. Bij verkiezingen van de *Eerste Kamer* is lijstverbinding niet mogelijk. Is er in een provincie meer dan één kieskring dan is lijstverbinding alleen toegestaan als de partijen die verbinding willen in alle kieskringen een lijst hebben ingediend.

M

Machtenscheiding

Systeem waarin de drie overheidstaken – wetgeving, bestuur en rechtspraak – niet in één en dezelfde hand zijn; dit om machtsmisbruik te voorkomen. In het Nederlandse staatsbestel is er geen volledige scheiding van de drie machten. Het zuiverst is de scheiding verwezenlijkt in de onafhankelijke rechtspraak. Die ligt in de Grondwet vast. *Regering* noch *parlement* kan rechters schorsen of ontslaan. Dat kan alleen de *Hoge Raad*. Tussen wetgevende en uitvoerende macht bestaat geen zuivere scheiding. Regering en parlement hebben samen wetgevende bevoegdheid. In de *provincie* is weliswaar de *verordenende bevoegdheid* opgedragen aan *Provinciale Staten*, maar in de praktijk zijn er toch vormen van vermenging. Bijvoorbeeld het feit dat *gedeputeerden* hun functie hebben gekregen op voordracht van de politieke partij waartoe zij behoren en dat zij hun werk doen op basis van een programma waaraan coalitiefracties, die het bestuur moeten controleren, gebonden zijn. Of het feit dat Provinciale Staten vaak ook bestuurlijke taken vervullen.

(zie ook: dualisme; monisme; trias politica)

Managementsautoriteit

Verantwoordelijk voor de uitvoering en belast met de dagelijkse leiding van *EFRO*-programma's in Nederland is de managementsautoriteit. Voor de programma's in de periode 2014-2020 zijn vier managementsautoriteiten actief: Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN), provincie Gelderland (Op-Oost), provincie Noord-Brabant (Op-Zuid- Stimulus) en gemeente Rotterdam (Kansen voor West). Managementsautoriteiten kunnen zijn een *college van Gedeputeerde Staten*, een *college van burgemeester en wethouders* of het bestuur van een samenwerkingsverband tussen provincies.

Mandaat

Het geven van opdracht en machtiging tot het uitoefenen van een taak. Een *bestuursorgaan* kan een persoon of instelling machtigen (mandateren) om onder zijn verantwoordelijkheid en in zijn naam bevoegdheden uit te oefenen, besluiten te nemen. Er moet onderscheid worden gemaakt tussen een besluitmandaat (ook wel afdoeningsmandaat) en een *ondertekeningsmandaat*. Bij een besluitmandaat neemt de gemandateerde de besluiten, bij een ondertekeningsmandaat neemt het bestuursorgaan het besluit en ondertekent de gemandateerde (bijvoorbeeld een ambtenaar) het besluit. Bij een mandaat blijft, anders dan bij *delegatie*, de verantwoordelijkheid voor de te vervullen taak bij het bestuursorgaan dat het mandaat verleent.

Mandaat is in deze betekenis geen volmacht. Dat is het wel in het informele begrip kiezersmandaat. Gekozen volksvertegenwoordigers, zo wordt wel gezegd, vervullen het mandaat dat de kiezer hen gaf. Zij zitten in de Kamers, in *Provinciale Staten*, in de *gemeenteraad* dankzij de kiezer door wie zij gevolmachtigd zijn om hun werk te doen.

(zie ook: ambtelijk mandaat; bestuurlijk mandaat)

Medebewind

De taken van de *provincie* worden in *autonomie* of in medebewind uitgevoerd. Die laatste term staat voor de taken die aan de provincie bij wet worden opgedragen. De meeste medebewinds-bevoegdheden berusten bij *Gedeputeerde Staten* en bij de *commissaris van de Koning*. Zo hebben Gedeputeerde Staten taken op het gebied van natuurbehoud en ruimtelijke ordening. De commissaris is verantwoordelijk voor openbare orde en veiligheid en voor optreden bij rampen. Het provinciebestuur kan medebewinds-bevoegdheden bij delegatie overdragen aan gemeente- of waterschapsbesturen. Zoals de centrale overheid de wettelijke bevoegdheid heeft provincies en *gemeenten* in medebewind te roepen, zo kunnen Provinciale Staten bij verordening aan gemeenten en *waterschappen* bestuurstaken opdragen.

Meerderheidscollege

College van *Gedeputeerde Staten* dat bij zijn aantreden kan rekenen op de steun van een meerderheid in *Provinciale Staten* en waarvan het programma als regel tot stand is gekomen in onderhandelingen tussen de deelnemende partijen (*coalitie*). Gedeputeerden zijn benoemd op voorstel van hun partij.
(*zie ook: programmacollege*)

Meerjarenraming

Bij elke begroting moeten *Gedeputeerde Staten* een meerjarenraming overleggen voor de drie jaren volgend op het *begrotingsjaar*.

Meldingsplicht minister

Ministers moeten op verzoek *Gedeputeerde Staten* informeren over hun standpunten en voornemens in zaken die voor de provincie van belang zijn. Ook moeten zij ingaan op een verzoek van gedeputeerden tot overleg over deze zaken. De verplichting geldt niet als het openbaar belang zich ertegen verzet.

Middenbestuur

Term voor de positie van de *provincie* tussen *rijk* en *gemeente* in de decentrale eenheidsstaat. De provincies zijn de enige bestuurslaag op het middenniveau met een rechtstreeks gekozen volksvertegenwoordiging, een *open huishouding* en een eigen territoriale functie. Door een steeds groter aandeel van Europese regelgeving krijgt de *centrale overheid* kenmerken van een bestuur op middenniveau.

Minister van BZK

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is de belangrijkste schakel tussen de *centrale overheid* en de provinciale overheid. Hij beheert het *provinciefonds*, hij heeft het recht van goedkeuring van de provinciale *begroting*, hij is betrokken bij (*her*) *benoeming en ontslag* van de *commissaris*, hij kan, als daarvoor een wettelijke grondslag bestaat, het provinciebestuur aanwijzingen geven, hij is gehouden het provinciebestuur te informeren over voorgenomen beleid van de centrale overheid.

(zie ook: *coördinatie rijksbeleid provincies; meldingsplicht minister; ontwerp Algemene Maatregel van Bestuur*)

Ministeriële regeling

Hoofdzakelijk technische uitwerking van bepalingen in een *wet* of een *Algemene Maatregel van Bestuur*. Een vorm van algemeen verbindend voorschrift. Een ministeriële regeling wordt niet aan de *Raad van State* om advies voorgelegd.

Monisme

Parlementair stelsel waarin bevoegdheden, taken en functies van bestuur en volksvertegenwoordiging van elkaar zijn afgeleid. Er is sprake van onderschikking, waardoor beide niet of slechts in beperkte mate onafhankelijk van elkaar functioneren. Op decentraal niveau is het stelsel in de kern monistisch. *Provinciale Staten (gemeenteraad)* staan aan het hoofd van de *provincie* (de *gemeente*). Zij kunnen niet worden ontbonden door het college van GS (van B en W); *gedeputeerden (wethouders)* worden door de Staten (de raad) benoemd. Sinds 2002/2003 is een dualistisch element ingevoerd in het decentrale systeem: gedeputeerden (wethouders) mogen geen lid meer zijn van Provinciale Staten (gemeenteraad), waarmee meer afstand is gecreëerd tussen bestuur en volksvertegenwoordiging. Ook zijn bevoegdheden duidelijker dan in het verleden toegeëld aan Provinciale Staten of Gedeputeerde Staten. **(zie ook: dualisme; machtscheiding; trias politica)**

Motie

Uitspraak van *Provinciale Staten* gericht tot het college van *Gedeputeerde Staten* of individuele leden daarvan over het voorgenomen, in uitvoering zijnde of gevoerde beleid of het nalaten daarvan. Een motie kan ook gericht zijn aan het *presidium* van Provinciale Staten, bijvoorbeeld om een verzoek tot handelen door het presidium kracht bij te zetten. Anders dan bij een *amendement* is een aangenomen motie niet juridisch bindend. Degenen tot wie de motie is

A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

gericht kunnen de uitspraak naast zich neerleggen, de motie niet uitvoeren. Over een dergelijke reactie kan alleen een politiek oordeel worden geveld bijvoorbeeld door indiening van een andere motie: uitvoeren of aftreden.

(zie ook: motie van afkeuring; motie van orde; motie van wantrouwen)

Motie van afkeuring

zie: motie van wantrouwen.

Motie van orde

Uitspraak van *Provinciale Staten* over bijvoorbeeld de agenda of de werkwijze van een vergadering. Een dergelijke motie wordt, gezien de aard van de gevraagde uitspraak, vaak bij voorrang behandeld.

Motie van wantrouwen

Uitspraak van Provinciale Staten waarin het vertrouwen in het college van *Gedeputeerde Staten* of een lid daarvan wordt opgezegd. Zo'n motie is vaak verpakt in een *motie van afkeuring*, die eigenlijk niet meer is dan een beleefdere manier om het vertrouwen op te zeggen. In de praktijk gebeurt het dan ook dat bestuurders een bij motie uitgesproken afkeuring van (één of meer onderdelen van) hun beleid opvatten als het opzeggen van vertrouwen. Aanneming van een motie van wantrouwen heeft – overeenkomstig de *vertrouwensregel* – het aftreden van het college of een gedeputeerde tot gevolg.

(zie ook: ontslag gedeputeerde)

N

Naamgeving provincie

Provinciale Staten hebben het wettelijk recht de naam van de provincie te veranderen.

Nalevingstoezicht

Het toezicht op handelingen van burgers en bedrijven gericht op naleving van wetten en regels.

(zie ook: *omgevingsdiensten*)

Nationaal Energieakkoord (NEA)

In september 2013 sloten het *Rijk*, decentrale overheden – waaronder namens de provincies het *IPO* – het bedrijfsleven, de financiële sector en non-gouvernementele natuurorganisaties het Nationaal Energieakkoord voor duurzame groei. In dit door veertig partijen ondertekende akkoord zijn afspraken gemaakt over energiebesparing, stimulering van duurzame energie en over klimaatbeleid.

(zie ook: *IPS2E*)

Nationale ombudsman

Elke burger kan bij de Nationale ombudsman een verzoek indienen om een klacht te onderzoeken over optreden van een overheid – *centrale overheid, decentrale overheden, gemeenschappelijke regelingen* en hun uitvoeringsorganen. Wanneer decentrale overheden een eigen of gemeenschappelijke ombudsvoorziening hebben, kan bij klachten over optreden van die overheden geen beroep op de Nationale ombudsman worden gedaan. (Die bepaling is in de huidige situatie niet van belang voor de provincies omdat geen enkele provincie een eigen of gezamenlijke ombudsman of -commissie heeft).

De Nationale ombudsman doet zijn werk onafhankelijk van regering en parlement. Zijn uitspraken zijn openbaar. Hij wordt, telkens voor zes jaar, benoemd door de *Tweede Kamer* uit een aanbeveling van drie kandidaten. De aanbeveling wordt gedaan door de vice-president van de *Raad van State*, de president van de *Hoge Raad* en de president van de *Algemene Rekenkamer*.

Natura 2000

Europees netwerk van beschermde natuurgebieden in de lidstaten van de Europese Unie. Doel van het programma is bescherming van deze gebieden als natuurlijke habitat en bescherming van wilde planten- en diersoorten in die gebieden. Het programma is zowel op land als water gericht. De Natura 2000-gebieden zijn aangewezen op basis van de Europese vogel- en habitatrichtlijn. Voor uitvoering van het beleid zijn subsidies beschikbaar. Nationale overheden beslissen welke gebieden in hun land binnen het Natura-programma vallen. In Nederland maken vrijwel alle Natura 2000-gebieden deel uit van het *Natuurnetwerk Nederland*.
(zie ook: *Programmatische aanpak stikstof*)

Natuurbeleid

Provincies en het *Rijk* kwamen in 2012 overeen het natuurbeleid naar de provincies te decentraliseren. Daarmee werden de provincies verantwoordelijk voor ontwikkeling en beheer van de natuur in het *Natuurnetwerk Nederland (NNN)*. Inclusief de *Natura 2000*-gebieden. In 2013 sloten de provincies met het Rijk het *Natuurpact* als sluitstuk van de overdracht van het natuurbeleid, waarmee ook het natuurbeleid buiten het NNN een provinciale verantwoordelijkheid werd. Bij de in gang gezette wetgevingsprocedure om te komen tot een nieuwe Wet Natuurbescherming worden deze decentralisatie en de afspraken die gemaakt zijn in het Bestuursakkoord Natuur en het Natuurpact formeel vastgelegd.

Natuurinformatie en -beheer

Werkeenheid (unit) van *Blj12*, uitvoeringsorganisatie van de gezamenlijke provincies. Houdt zich bezig met informatievoorziening over ontwikkeling en beheer van de natuur in Nederland. Op basis van gegevens over de natuur in de provincies verzorgt de unit het landelijk systeem voor monitoring, dataopslag en informatie, analyses en rapportages over de kwaliteit van de natuur in ons land. Ook coördineert de werkeenheid de uitvoering van het Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer (*SNL*).

Natuurnetwerk Nederland, NNN

Wat eerder de Ecologische Hoofdstructuur genoemd werd, heet nu het Natuurnetwerk Nederland. Voor de begrenzing en ontwikkeling van dit netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden zijn de provincies verantwoordelijk. In het *Natuurpact* hebben provincies met het *Rijk* afgesproken om tot 2027 minimaal 80.000 hectare nieuw natuurgebied in te richten als onderdeel van het NNN, waartoe ook de *Natura 2000*-gebieden behoren.

Natuurpact

In het Natuurpact 2013 dat werd afgesloten tussen het *Rijk* en de provincies worden in hoofdlijnen de doelstellingen en de financiering van het natuurbeleid beschreven. Het *bestuursakkoord* Natuur (2012) is hierin opgenomen. Op initiatief van het *IPO* is in dit kader met maatschappelijke organisaties als ondernemers uit de landbouw en recreatie, natuurbeheerders en organisaties voor de bescherming van soorten, een uitvoeringsovereenkomst gesloten voor het realiseren van natuur- en landschapsbeleid.

Nevenfuncties

Leden van *Provinciale Staten*, leden van *Gedeputeerde Staten* en de *commissaris van de Koning* zijn verplicht nevenfuncties en nevenactiviteiten, betaald en onbetaald, te melden. Een register van nevenfuncties moet voor iedereen ter inzage liggen. De *Provinciewet* bepaalt welke functies onverenigbaar zijn met het lidmaatschap van de Staten, van GS en van de commissaris. **(zie ook: gedragscode; incompatibiliteit; stemverbod; verboden handelingen)**

Notulen

Verslag van vergaderingen van *Provinciale Staten*. Te lezen op websites van de provincies. Ook notulen uit een verder verleden zijn, per provincie verschillend, via websites op te zoeken. Via de website zijn in een aantal provincies de vergaderingen van Provinciale Staten te volgen.

Omgevingsdiensten

Provincies en gemeenten hebben wettelijke taken bij de uitvoering van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) waaronder Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH). Deze wet heeft betrekking op alles wat te maken heeft met de kwaliteit van de fysieke leefomgeving, dus bijvoorbeeld met bouwen en slopen, met grondgebruik, natuurbescherming, milieu. Provincies hebben de wettelijke opdracht om het overleg te organiseren tussen de overheden die VTH-taken uitvoeren. Om de kwaliteit van de uitvoering te verbeteren zijn de VTH-taken van de provincies en de gemeenten op het terrein van milieu- en omgevingsrecht gebundeld in 29 omgevingsdiensten als uitvoerders van het beleid van provincies en gemeenten.

Omgevingswet

Het is de bedoeling dat op termijn alle wetten op het gebied van de leefomgeving worden ondergebracht in één nieuwe wet: de Omgevingswet. Het gaat daarbij onder meer om de Wet ruimtelijke ordening, de Waterwet, de Tracéwet, de Wet milieubeheer, de Wet natuurbescherming, de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Dit proces van wetgeving is al enige tijd aan de gang en het *IPO* speelt daarin zijn rol als belangenbehartiger van de *provincies*. De nieuwe Omgevingswet en vijf aanvullende wetten (over bodem, grondeigendom, geluid, natuur, ammoniak en veehouderij) zullen niet eerder dan in de volgende kabinetsperiode van kracht worden.

Ongeschreven (staats)recht

Ongeschreven recht wordt ook wel *gewoonterecht* genoemd. Het komt voor in zowel het privaatrecht, het bestuursrecht als het staatsrecht. In de eerste twee categorieën krijgt het vorm door rechterlijke overwegingen als: wat te verstaan onder redelijkheid, goede trouw, behoorlijk bestuur. In het staatsrecht gaat het vooral om gedragspatronen, conventies tussen regering en parlement, tussen *Provinciale Staten* en *Gedeputeerde Staten*, tussen *gemeenteraad* en *B en W*. Een ongeschreven regel is bijvoorbeeld dat een minister of staatssecretaris behoort af te treden als hij het vertrouwen van de Kamer verliest. In Grondwet of andere wetten is daarover niets te vinden. De *vertrouwensregel* wordt echter wel in de *Provinciewet* (en de *Gemeentewet*) genoemd.
(zie ook: *ontslag gedeputeerde*)

Ondertekeningsmandaat

De *commissaris van de Koning* ondertekent, in zijn functie van voorzitter van *Gedeputeerde Staten* en van *Provinciale Staten*, alle stukken die van een van beide organen uitgaan. GS kunnen toestaan dat hij in voorkomende gevallen anderen – een *gedeputeerde*, de *secretaris* of een andere ambtenaar van de provincie – tekenbevoegdheid namens hem geeft.
(zie ook: *mandaat*)

Onderzoekrecht

zie: *recht van enquête*.

Onschendbaarheid

zie: *immunititeit*.

Ontheffing ingezetenschap

Sinds *gedeputeerden* geen lid meer zijn van *Provinciale Staten*, hoeft een gedeputeerde bij zijn benoeming niet in de provincie te wonen. Wel wordt ervan uitgegaan dat hij zich zo snel mogelijk in de provincie vestigt. Provinciale Staten kunnen voor een jaar ontheffing geven. In bijzondere gevallen kan die ontheffing telkens met een jaar worden verlengd. Hetzelfde geldt voor *wethouders*.

Ontslag commissaris

De *commissaris van de Koning* kan niet door *Provinciale Staten* worden ontslagen. Alleen de *Kroon* – die hem heeft (her)benoemd – kan op voordracht van de minister van Binnenlandse Zaken tot ontslag besluiten. Wanneer er sprake is van een verstoorde verhouding tussen Provinciale Staten en de commissaris kunnen de Staten de minister aanbevelen hem te ontslaan. Over een voorgenomen *aanbeveling* moeten de staten achter *gesloten deuren* met de minister overleggen. Zetten de Staten de aanbeveling door, dan rest de minister niets anders dan de commissaris voor ontslag voor te dragen aan de regering, tenzij hij zwaarwegende gronden heeft om dat niet te doen.

(zie ook: *schorsing commissaris*)

Ontslag gedeputeerde

Provinciale Staten kunnen een *gedeputeerde* ontslaan. Dat kunnen zij doen als een gedeputeerde in wie zij het vertrouwen hebben opgezegd, niet onmiddellijk aftreedt. De gedeputeerde kan tegen zijn ontslag in beroep gaan bij de rechter. Deze mag echter niet oordelen over de gronden waarop het ontslag werd aangezegd; dus geen politiek oordeel.

(zie ook: *benoeming; herbenoeming; ontslag commissaris; ongeschreven staatsrecht*)

Ontwerp Algemene Maatregel van Bestuur

Ministers (staatssecretarissen) hebben de plicht een oordeel van *Gedeputeerde Staten* te vragen over een ontwerp- Algemene Maatregel van Bestuur, een ontwerp *ministeriële regeling* en een *wetsvoorstel* die aan provincies regelingen of bestuur opleggen, taken en bevoegdheden van provincies in betekenende mate wijzigen of duidelijk gevolgen hebben voor de provinciale financiën. Het overleg hierover loopt via het IPO.

In de *code interbestuurlijke verhoudingen* zijn de termijnen vastgelegd die bij dit overleg moeten worden aangehouden. *(zie ook: meldingsplicht minister)*

Onverenigbaarheid functies

zie: gedragscode; incompatibiliteit; nevenfuncties.

Openbaar Ministerie (OM)

Onderdeel van de rechtelijke macht. Geen ministerie in de gangbare zin van dat woord. Het OM is de enige instantie die verdachten van het plegen van een strafbaar feit voor de rechter kan brengen. Belast met opsporing en vervolging. Ziet toe op uitvoering van vonnissen. Het College van procureurs-generaal (PG's) heeft de leiding van het OM. Leden van het OM hebben wettelijke bevoegdheden tot vervolging, maar zijn ondergeschikt aan de minister van Veiligheid en Justitie, die politiek verantwoordelijk is voor doen en laten van het OM. Het OM is georganiseerd in onder meer 10 arrondissementsparketten onder leiding van een hoofdofficier van justitie.

(zie ook: driehoek; politie in de regio)

Opcenten

Opslag op de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting. Het maximum van de opslag wordt elk jaar vastgesteld door de minister van financiën. Het totaalbedrag van de opbrengst wordt door de minister over de provincies verdeeld naar rato van het aantal in een provincie wonende of gevestigde houders van een personenauto of motorrijtuig en het door *Provinciale Staten* bij *verordening* vastgestelde tarief van de opcenten.

(zie ook: algemene uitkering)

Open huishouding

Provinciebesturen hebben het grondwettelijk recht zelf te bepalen hoe zij hun provincie besturen. Ze mogen naar eigen inzicht bepalen wat ze doen of nalaten. Zij zijn daarbij wel gebonden aan de wet. Op hun grondwettelijk recht kan alleen bij wet of als uitvloeisel van een wet inbreuk worden gemaakt. Provincies doen dus hun huishouden zelf.

(zie ook: autonomie; gesloten huishouding)

Organieke wetten

Dit in het bestuurlijk verkeer gebruikte begrip staat voor wetten die door de *Grondwet* worden voorgeschreven, zoals de *Provinciewet* en de Gemeentewet, waarin taken en bevoegdheden van *provincie* en *gemeente* zijn vastgelegd ('De wet regelt de inrichting van provincies en gemeenten, alsmede de samenstelling en bevoegdheid van hun besturen.' Art 132.1 Grondwet).

Overdragen bevoegdheid

zie: delegatie; mandaat.

Overleg met minister

In een aantal bepalingen van de *Provinciewet* is overleg met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkszaken voorgeschreven. Bijvoorbeeld bij *benoeming, herbenoeming en ontslag* van de *commissaris van de Koning*. Maar ook meer algemeen staan er in de wet bepalingen die erop zijn gericht door uitwisseling van informatie bij te dragen aan goede verstandhouding tussen de centrale en de provinciale overheid.

P

PAS-bureau

Het *PAS*-bureau – onderdeel van de uitvoeringsorganisatie *Blj12* van de gezamenlijke provincies – zorgt voor ondersteuning bij de uitvoering van het *Programmatische Aanpak Stikstof*. Dat programma is in het kader van Natura 2000 vastgesteld door de twaalf provincies en de ministeries van Economische Zaken, van Infrastructuur en Milieu en van Defensie. In het bureau werken de provincies en de drie ministeries samen.

Passief kiesrecht

Het recht om zich kandidaat te stellen voor verkiezing tot lid van een volksvertegenwoordiging.
(zie ook: *actief kiesrecht*; *kiesrecht*)

Persoonlijk feit

Elk lid van *Provinciale Staten* kan, indien het *reglement van orde* daarin voorziet, op elk gewenst moment tijdens een vergadering het woord vragen voor een persoonlijk feit. Dat kan hij doen als hij zich door uitlatingen van andere deelnemers aan de vergadering beledigd of anderszins in zijn integriteit aangetast voelt.

Plenaire vergadering

Alle vergaderingen van *Provinciale Staten*, anders dan commissie-vergaderingen, heten plenaire vergaderingen. Dat wil niet zeggen dat alle leden in de vergadering aanwezig moeten zijn. De helft plus één van het aantal leden (*quorum*) moet er aan het begin van de vergadering zijn. Dat betekent in de praktijk: de presentielijst hebben getekend.

(zie ook: *staken stemmen; voltallige vergadering*)

Politie in de regio

In 2012 is de regionale politie vervangen door de nationale politie, één korps onder leiding van de korpschef. Het nieuwe korps is georganiseerd in tien regionale eenheden. De werkgebieden van die eenheden vallen samen met de rechterlijke indeling van Nederland in tien arrondissementen. Bij wet is echter geregeld dat de arrondissementen Gelderland en Overijssel samen één politie-eenheid hebben.

De dagelijkse leiding van een regionale eenheid is in handen van een *politiechef*, die bij *Koninklijk Besluit* wordt benoemd. Voor contact en overleg met het bevoegd gezag in de regio benoemt de minister van Veiligheid en Justitie elke vier jaar één van de burgemeesters uit de regio tot *regioburgemeester* (onder de oude politiewet de korpsbeheerder). De gezamenlijke burgemeesters kunnen één van hen voor die functie voordragen. De minister volgt in beginsel die aanbeveling. Wijkt hij er om zwaarwegende redenen vanaf dan moet hij dat motiveren.

Politiechef, regioburgemeester en officier van justitie in het arrondissement vormen de *driehoek*, het in de Politiewet voorgeschreven overlegorgaan over taakuitvoering en beheer.

Politiechef

Politieambtenaar belast met de dagelijkse leiding van één van de tien regionale eenheden van de nationale politie.

POP

Programma voor ontwikkeling van het platteland.

Zie: ELFPO

Portefeuille

Aanduiding van het takenpakket van een *gedeputeerde*. Ook bij een Statenlid wordt wel gesproken over de portefeuille. Dat zijn dan de beleidsterreinen waarop hij namens zijn fractie woordvoerder is.

Posterieure verordeningen

Veel onderwerpen zijn door de centrale wetgever geregeld in wetten of *Algemene Maatregelen van Bestuur*. Dat wil niet zeggen dat *Provinciale Staten* op die terreinen niets meer kunnen doen. Hun recht op het maken van verordeningen blijft intact. De verordeningen mogen echter niet in strijd zijn met die wetten en AMvB's.

(zie ook: anterieure verordeningen)

Precariobelasting

Provinciale belasting op voorwerpen op, onder of boven provinciale grond die is bestemd voor openbare diensten.

(zie ook: eigen belastinggebied)

Presentielijst

Voordat men aan een vergadering van *Provinciale Staten* of een commissie kan deelnemen, moet men de presentielijst tekenen. (zie ook: *plenaire vergadering; quorum*)

Presidium

Dagelijks bestuur van *Provinciale Staten*. Als regel bestaande uit de voorzitter van de Staten (de commissaris) en de voorzitters of secretarissen van de *fracties*. Doet voorstellen over de agenda van vergaderingen, over de werkwijze, over de instelling van en benoemingen in commissies. Taak en werkwijze zijn gebaseerd op het *reglement van orde*. Wanneer het presidium uit de fractievoorzitters bestaat, wordt het ook wel seniorenconvent genoemd.

Programmacollege

College van *Gedeputeerde Staten* dat werkt op basis van een tussen deelnemende *fracties* onderhandeld beleidsprogramma voor de duur van de zittingsperiode en waarvan de leden zitting hebben op voordracht van die fracties.

(zie ook: *coalitie; coalitiefractie; meerderheidscollege*)

Programmaplan

Bij de indiening van de provinciale *begroting* moet in het onderdeel beleidsbegroting inzicht geboden worden in de plannen voor het komende jaar, de kosten daarvan en de wijze van financiering. Dat overzicht wordt wel het programmaplan genoemd.

Programmatistische aanpak stikstof, PAS

In het kader van het Europese Netwerk van beschermde natuurgebieden (*Natura 2000*) voert Nederland een actief anti-stikstofbeleid. Uitstoot van stikstof (onder meer door industrie en verkeer) verzuurt bodem en water en tast daardoor de kwaliteit van leefomgeving en natuur aan. In PAS werken het *Rijk* en *decentrale overheden*, waaronder de provincies, samen om enerzijds de biodiversiteit in de Natura 2000-gebieden te herstellen en anderzijds nieuwe economische activiteiten met uitstoot van stikstof in de buurt van die gebieden mogelijk te maken. *(zie ook: PAS-bureau)*

Provincie

Zelfstandig onderdeel van de Nederlandse staat. Grondgebied binnen bij wet vastgelegde grenzen. Nederland heeft twaalf provincies met eigen bestuur, eigen ambtelijk apparaat, eigen inkomsten. Het *provinciebestuur* heeft het in de *Grondwet* verankerde recht zijn huishouding naar eigen goeddunken in te richten. Alleen bij of krachtens de wet kan dat recht worden ingeperkt. *(zie ook: autonomie; open huishouding)*

Provinciebestuur

Provinciale Staten, Gedeputeerde Staten en de commissaris van de Koning vormen het bestuur van een *provincie*.

Provinciaal blad

Officieel mededelingenblad van de provincie. Hierin moeten verordeningen en andere *algemeen verbindende voorschriften* gepubliceerd worden voordat ze van kracht kunnen worden. Digitale bekendmaking voldoet ook aan deze voorwaarde.

Provinciefonds

Een belangrijk deel van de inkomsten van een provincie komt uit de jaarlijkse *algemene uitkering* uit het provinciefonds. Hoeveel een provincie krijgt is onder meer afhankelijk van oppervlakte, aantal inwoners, bebouwd, onbebouwd. Het provinciefonds is onderdeel van de rijksbegroting en wordt beheerd door de ministers van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en van Financiën. De jaarlijkse begroting wordt vastgesteld door de *Tweede Kamer* en de *Eerste Kamer*. Over het jaarlijkse *accres* zijn afspraken gemaakt tussen het kabinet en het *IPO*. De ministers zijn niet verantwoordelijk voor wat provincies met het geld doen; daarover beslissen de provincies zelf. Anders ligt dat met besteding van *specifieke uitkeringen*.

(zie ook: *autonomie; financiële-verhoudingswet; verdeelmaatstaven; wet Hof*)

Provinciewet

In de Provinciewet wordt het bestuur van de provincie op hoofdlijnen geregeld. Ze gaat over de inrichting en samenstelling van het provinciebestuur en zijn bevoegdheden, over de begroting, jaarrekening en belastingen en over toezicht op het provinciebestuur. Ze regelt de verhouding tot de *centrale overheid*; legt verplichtingen op voor inspraak, indiening en behandeling van *beroep en bezwaar*; geeft voorschriften voor het toezicht op *gemeenten* en *waterschappen*. Ook benoeming en bevoegdheden van een *ombudsman* of ombudscommissie en van een *rekenkamer* worden in de wet geregeld.

Provinciale belastingen

zie: *eigen belastinggebied*.

Provinciale ombudsman

De Provinciewet geeft *Provinciale Staten* de mogelijkheid om een provinciale ombudsman of ombudscommissie aan te stellen. Provincies kunnen dat ook gezamenlijk doen. De actuele situatie is dat geen van de provincies een eigen of gezamenlijke ombudsman of -commissie heeft. Alle provincies hebben zich aangesloten bij de *Nationale ombudsman* die dus ook klachten over optreden van de provinciale overheid onderzoekt.

Provinciale rekenkamer

zie: *gemeenschappelijke provinciale rekenkamer*.

Provinciale Staten

De gekozen volksvertegenwoordiging staat aan het hoofd van de *provincie*. Zij vertegenwoordigt alle inwoners van de provincie. Zij stelt de *begroting*, het *beleidskader*, *verordeningen* en andere regelingen vast en controleert de uitvoering ervan alsmede het verdere beleid van de *commissaris van de Koning* en het college van *Gedeputeerde Staten*. Afhankelijk van het aantal inwoners tellen de Staten ten minste 39 leden (bij minder dan 400.001 inwoners) en ten hoogste 55 leden (bij meer dan 2.000.000 inwoners), die om de vier jaar worden gekozen. Voorzitter, maar geen lid, is de *commissaris van de Koning*. Provinciale Staten benoemen de leden van Gedeputeerde Staten, stellen een aanbeveling op voor *benoeming*, *herbenoeming of ontslag* van de commissaris en kiezen elke vier jaar de *Eerste Kamer*.

(zie ook: *getrapte verkiezingen*)

Q

Quorum

Aantal leden van een volksvertegenwoordiging dat aanwezig moet zijn om rechtsgeldig te kunnen vergaderen en/of besluiten te nemen. Er is een vergaderquorum, een stemmingsquorum en een besluitvormingsquorum.

Vergaderquorum: een vergadering van *Provinciale Staten* kan niet beginnen wanneer niet ten minste de helft plus één van de leden aanwezig is (in de praktijk: de *presentielijst* heeft getekend). Is het vereiste aantal leden er niet dan moet de voorzitter een tweede vergadering uitschrijven, die niet eerder dan 24 uur later mag worden gehouden. Voor die tweede vergadering is geen quorum nodig. Als het quorum ook dan ontbreekt, mag alleen worden beraadslaagd en besloten over punten die ook op de agenda van de eerste vergadering stonden.

Stemmingsquorum: een *stemming* is slechts geldig indien eraan is deelgenomen door ten minste de helft plus één van het aantal leden dat zitting heeft en zich niet van stemming moet onthouden. Bij een schriftelijke stemming wordt een blanco of ongeldige stem meegerekend met het totale aantal uitgebrachte stemmen.

Besluitvormingsquorum: voor het vaststellen van een besluit bij stemming (bijvoorbeeld een *verordening*) is de helft plus één van het aantal uitgebrachte stemmen vereist. Bij hoofdelijke stemming is ieder lid dat in de vergadering aanwezig is, verplicht een stem uit te brengen; onthouding is dus niet mogelijk. Bij een schriftelijke stemming kan men een blanco of ongeldige stem uitbrengen. Die wordt niet meegeteld voor het bepalen van het besluitvormingsquorum; in dit geval geldt dus: meestemmen is niet meetellen.

R

Raad van State

Oudste (sinds 1531) onafhankelijk adviesorgaan van regering en parlement over wetgeving en bestuur en hoogste algemene bestuursrechter. Over elk wetsvoorstel – dus ook initiatiefvoorstellen uit de *Tweede Kamer* – moet de raad om advies worden gevraagd. Dat geldt ook voor *Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB)*. Naast deze adviserende taak houdt de raad zich bezig met bestuursrechtspraak, het beslechten van geschillen tussen overheden onderling en tussen overheden en burgers. De afdeling bestuursrechtspraak is rechter in laatste instantie.

In zaken die over milieu of ruimtelijke ordening gaan, kan direct – dus zonder tussenkomst van een lagere rechter – een beroep op de raad worden gedaan. Gaat het geschil over bouwzaken, subsidies, vergunningen of vreemdelingenzaken dan moet eerst een rechtbank een uitspraak doen. Daarna kan men bij de afdeling rechtspraak tegen die uitspraak in hoger beroep gaan.

Raad voor het openbaar bestuur (Rob)

Adviesraad voor regering en parlement over inrichting en functioneren van de overheid. De raad brengt gevraagd en ongevraagd adviezen uit ter verbetering van doeltreffendheid en doelmatigheid van de overheid. In de komende jaren wil de raad vooral aandacht geven aan ‘vertrouwen’: hoe is het gesteld met het vertrouwen tussen burgers en overheid en tussen overheden onderling. De Rob werkt nauw samen met de *Raad voor de financiële verhoudingen (Rfv)*: één secretariaat, één budget en een gezamenlijke website.

Raad voor de financiële verhoudingen (Rfv)

Adviesorgaan voor regering en parlement voor de verdeling van rijks gelden over *provincies* en *gemeenten*. De raad brengt adviezen uit over het *Provinciefonds* en het Gemeentefonds, het belasting-instrumentarium en *specifieke uitkeringen*.

Recht van amendement

zie: amendement.

Recht van goedkeuring

zie: goedkeuring begroting.

Recht van initiatief

Elk lid van *Provinciale Staten* heeft het recht een ontwerp*verordening* in te dienen en dat ontwerp te verdedigen in commissie- en/of Statenvergaderingen.

Rechterlijke indeling

Nederland is justitieel ingedeeld in tien arrondissementen met elf rechtbanken: Amsterdam, Den Haag, Gelderland, Limburg, Midden-Nederland, Noord-Holland, Noord-Nederland, Oost-Brabant, Overijssel, Rotterdam, Zeeland/West-Brabant. Er zijn vier gerechtshoven: Amsterdam, Anhem/Leeuwarden, Den Haag en 's-Hertogenbosch.

Rechterlijke macht

Alle organisaties van de rechtspraak – van Hoge Raad tot rechtbank – en rechters en officieren van justitie die daar werken, vormen samen de rechterlijke macht. Ze is één van de drie machten in het *constitutioneel bestel*: de wetgevende, de uitvoerende en de rechterlijke macht.

Rechtsstaat

Samenleving waarin het recht, vorm gegeven in wetten, regeert. Kenmerken van een rechtsstaat zijn onder meer: de burger is beschermd tegen willekeur van de overheid; de macht van de overheid is geregeld – regeling is vaak beperking – door de wet; ook de overheid is in haar handelen gebonden aan de wet; de *rechterlijke macht* is onafhankelijk.
(zie ook: *Grondwet; machtenscheiding; trias politica*)

Referendum

Provincies kunnen een niet-bindende volksraadpleging organiseren over voorgenomen beleid. De voorwaarden waaronder, de wijze waarop en verdere procedures moeten in een verordening worden geregeld.

Regering

Koning en ministers vormen samen de regering. Zo staat het in de *Grondwet*. In de praktijk is er ook sprake van de regering als het gaat om de Koning en één of meer ministers.

Regioburgemeester

Eerste vertegenwoordiger van alle burgemeesters in het werkgebied van een regionale eenheid van de nationale politie. Heeft onder meer tot taak om ten minste eenmaal in de vier jaar leiding te geven aan het overleg van de gezamenlijke burgemeesters en de hoofdofficier van justitie over het beleidsplan en het jaarverslag. Voert regelmatig overleg met de *politiechef* en de hoofdofficier van justitie (*driehoek*)

(zie ook: *politie in de regio*)

Regionale omroep

In elke provincie is een regionale publieke omroep actief; in Zuid-Holland twee. Sinds begin 2014 wordt de regionale omroep niet langer gefinancierd uit het *Provinciefonds*. Het geld komt nu uit de mediabegroting van het ministerie van OCW en loopt via het Commissariaat voor de Media. De Stichting Regionale Omroep overleg en samenwerking (ROOS) komt op voor de gezamenlijke belangen van de regionale omroepen en coördineert het overleg met overheden. Belangrijk beginsel is daarbij dat de omroepen hun taak in onafhankelijkheid, ook van de politiek, kunnen doen. De regionale omroepen zijn aangewezen als calamiteitenzenders. Tussen de veiligheidsregio's en de dertien omroepen zijn convenanten afgesloten over het functioneren van de omroepen bij calamiteiten en rampen.

Reglement van orde

De *Provinciewet* verplicht *Gedeputeerde Staten* en *Provinciale Staten* tot het opstellen van regels waaraan zij zich als bestuurder en volksvertegenwoordigers moeten houden bij hun vergaderingen en het nemen van besluiten. GS stellen hun eigen reglement vast en brengen het ter kennis van Provinciale Staten. Reglementen kunnen per provincie verschillen.

Restauratie rijksmonumenten

Sinds 2012 zijn de provincies verantwoordelijk voor de restauratie en herbestemming van rijksmonumenten in hun gebied. Om aan die nieuwe taak te kunnen voldoen wordt € 20 miljoen per jaar van de begroting van het ministerie van OCW gedecentraliseerd naar de provincies. Uit een eerste evaluatie is gebleken dat de eigen verantwoordelijkheid van de provincies ertoe heeft geleid dat zij erin zijn geslaagd meer geld dan voorheen uit publieke en private fondsen te krijgen voor dit onderdeel van het cultuurbeleid.

Restzetel

Zie: grootste gemiddelden; grootste overschotten

Risicokaart

Zie: GBO provincies

Rijk

Gangbare aanduiding voor de *centrale overheid*.

S

Samenwerking provincies

Naast de samenwerking van alle provincies in het *IPO* zijn er samenwerkingsverbanden tussen een aantal provincies in de regio. Doel van die samenwerking is het gezamenlijk ontwikkelen van beleidsvisies, het samen aanpakken van grensoverschrijdende problemen, het als eenheid optreden in het overleg met het kabinet en het behartigen van gezamenlijke belangen bij Europa. Groningen, Fryslân en Drenthe doen dat in het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN). Gelderland en Overijssel werken samen op basis van een gezamenlijke investeringsagenda 'Oost-Nederland maakt het'.

(zie ook: euregio's)

Schatkistbankieren

Sinds eind 2013 mogen decentrale overheden als provincies, gemeenten en waterschappen hun vermogen niet meer zelf (bijvoorbeeld in het buitenland) beleggen. Ze zijn verplicht hun financiële middelen die niet direct nodig zijn voor uitvoering van het beleid – tegen een rentevergoeding – aan te houden in de Nederlandse schatkist.

(zie ook: Wet Fido)

Schorsing commissaris

Artikel 62 van de *Provinciewet* geeft de minister van Binnenlandse Zaken de mogelijkheid de *commissaris van de Koning* te schorsen. Voorafgaand aan een besluit tot schorsing kan de minister bepalen dat de commissaris zijn functie niet uitoefent. Maar als niet binnen een maand wordt besloten dat de commissaris wordt geschorst, kan hij weer aan het werk. Tot schorsing kan bijvoorbeeld worden besloten voor de periode die nodig is voor het overleg tussen de Staten en de minister over de redenen die de Staten hebben om de commissaris voor ontslag voor te dragen.

Schorsing en vernietiging besluiten

De *Kroon* (regering) kan besluiten van *decentrale overheden* schorsen en vernietigen wegens strijd met het recht of het algemeen belang. Bij een besluit van het provinciebestuur – *Provinciale Staten* of *Gedeputeerde Staten* – kan de *commissaris van de Koning* aan de minister op wiens terrein het besluit betrekking heeft, melden dat naar zijn oordeel het besluit voor vernietiging in aanmerking komt. Bij een besluit van het gemeentebestuur – gemeenteraad of college van B en W – kunnen de burgemeester of Gedeputeerde Staten de melding doen. Is het de burgemeester dan moet de melding lopen via Gedeputeerde Staten die de melding met hun advies aan de minister doorzenden.

Bij een besluit van de burgemeester kan de commissaris van de Koning de melding doen.

Melding heeft altijd schorsing van het besluit tot gevolg.

De betrokken minister moet overleg voeren met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties voordat aan de Kroon een voordracht kan worden gedaan tot vernietiging van het besluit. De regering hoeft niet te besluiten tot vernietiging; zij heeft in deze zaken *discretionaire bevoegdheid*.

(zie ook: interbestuurlijk toezicht; toezicht)

Secretaris

De eerste medewerker, adviseur van *Gedeputeerde Staten*, van de *commissaris van de Koning* en van door GS ingestelde commissies is de secretaris, hoofd van het ambtelijk apparaat. In een aantal provincies draagt de secretaris ook de titel *directeur*. Hij is neven-geschikt aan de *griffier*, die werkt voor *Provinciale Staten*. Hij is bij de vergaderingen van GS en is medeondertekenaar van alle uitgaande stukken. De secretaris wordt benoemd, geschorst en ontslagen door Gedeputeerde Staten.

Senaat

Andere, niet-officiële, naam voor de *Eerste Kamer*.

Senator

Een lid van de *Eerste Kamer* wordt in het spraakgebruik ook wel senator genoemd. Dit ter onderscheiding van Kamerlid, waarmee doorgaans een lid van de *Tweede Kamer* wordt bedoeld.

SNL

Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer. Stelsel van de gezamenlijke provincies voor het beheer van waardevolle natuurterreinen en natuur-en landschapswaarden.

Specifieke uitkering

Naast de algemene uitkering uit het *provinciefonds* kunnen provincies specifieke uitkeringen krijgen. Die zijn altijd bestemd voor taken die door de rijksoverheid aan provincies worden opgedragen (*medebewind*). Het geld voor het uitvoeren van het werk komt van de begroting van het ministerie dat de taak uitbesteedt. Het mag nergens anders aan worden uitgegeven.

De provincie moet de taak uitvoeren zoals de minister heeft voorgeschreven. Over de besteding van het geld en de wijze van uitvoering moet verantwoording worden afgelegd.

(Zie ook: *brede doeluitkering*)

Staatsblad

Officieel publicatiemedium van het Koninkrijk der Nederlanden. In het Staatsblad worden alle wetten, *Algemene Maatregelen van Bestuur* en andere *Koninklijke Besluiten* waarbij algemeen verbindende voorschriften worden vastgesteld, gepubliceerd. Pas na publicatie worden wetten, besluiten en regelingen van kracht. Sinds 1 juli 2009 bestaat het Staatsblad alleen nog in digitale vorm.

Staatscourant

Officieel publicatiemedium van de overheid waarin worden afgekondigd bij *ministeriële regeling* vastgestelde *algemeen verbindende voorschriften*, besluiten van provincies, gemeenten en waterschappen. Ook sommige kleine *Koninklijke Besluiten*, zoals benoemingen, zijn hierin te vinden. Sinds 1 juli 2009 verschijnt de Staatscourant alleen nog digitaal.

Staken stemmen

Wanneer bij stemming in een vergadering van *Gedeputeerde Staten* of *Provinciale Staten* er evenveel voor- als tegenstanders zijn, staken de stemmen. De *provinciewet* bepaalt hoe dan te handelen. Staken de stemmen in een **vergadering van Gedeputeerde Staten** en gaat het niet over personen, dan beslist de stem van de voorzitter. Gaat het over personen (dus schriftelijke stemming) dan wordt er in dezelfde vergadering opnieuw gestemd. Staken de stemmen weer dan beslist het lot. Voor Provinciale Staten gelden bij stemming over personen dezelfde regels.

A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

Staken de stemmen in een **vergadering van Provinciale Staten** dan is er een aantal mogelijkheden. Bepalend is of er sprake is van een voltallige vergadering. Dat is een vergadering waarin alle Statenleden in persoon aanwezig zijn en, met uitzondering van die Statenleden voor wie een *stemverbod* geldt, hun stem hebben uitgebracht. Staken de stemmen in een voltallige vergadering dan is het voorstel verworpen. Staken de stemmen in een niet-voltallige vergadering, dan wordt er in een volgende vergadering opnieuw gestemd. Is het aantal voorstanders dan weer even groot als het aantal tegenstanders, dan is het voorstel verworpen.

Statencommissie

Provinciale Staten kunnen op alle beleidsterreinen commissies uit hun midden instellen. Dergelijke commissies kunnen bijvoorbeeld besluitvorming van de Staten voorbereiden, overleg voeren met *gedeputeerden*, hoorzittingen houden, bezoeken afleggen.

Staten-Generaal

Eerste Kamer en *Tweede Kamer* vormen samen de Staten-Generaal, naam die herinnert aan de tijd dat afgevaardigden van de zeven soevereine Staten die de Republiek der Verenigde Nederlanden vormden in Den Haag bijeenkwamen om over gezamenlijke belangen te besluiten.

Eenmaal per jaar, op Prinsjesdag, wanneer de koning de Troonrede uitspreekt, vergaderen de beide Kamers gezamenlijk in de zogenoemde Verenigde Vergadering. Ook voor de aanwijzing van een regent, de inhuldiging van de koning, voorgenomen huwelijk van een mogelijke troonopvolger en bekorting of beëindiging van een noodtoestand, wordt gezamenlijk vergaderd.

Stemcijfer

zie: *stemwaarde*

Stemmen zonder last

Leden van *Provinciale Staten* mogen hun stem niet laten bepalen door anderen, ook niet door hun partij of *fractie*. Elke opdracht of verzoek om ergens voor of tegen te stemmen, dienen zij naast zich neer te leggen.

Stemming over personen

Over benoeming, voordrachten of aanbevelingen moet altijd schriftelijk worden gestemd.

(zie ook: *staken stemmen*)

Stemverbod

Een lid van *Provinciale Staten* mag niet deelnemen aan een stemming over zaken die hem direct of indirect aangaan of waarbij hij als vertegenwoordiger is betrokken. Hij mag ook zijn stem niet uitbrengen bij vaststelling of goedkeuring van de rekening van een organisatie waarbij hij financieel of als bestuurder is betrokken.

(zie ook: *nevenfuncties*)

Stemwaarde

Bij het vaststellen van de uitslag van de verkiezingen voor de *Eerste Kamer* wordt een wegingssysteem toegepast. Omdat het *getrapte verkiezingen* zijn en dus de door de Statenleden uitgebrachte stemmen geen directe relatie hebben met het aantal kiezers dat ze vertegenwoordigen, is een systeem ontworpen waardoor wél een relatie wordt gelegd. Van elke uitgebrachte stem wordt de

stemwaarde bepaald. Dat gebeurt door het inwonertal van een *provincie* te delen door het honderdvoud van het aantal Statenleden van de provincie. De uitkomst van deze berekening wordt afgerond op het naastliggende hele getal. (Bij een breuk van $\frac{1}{2}$ of meer afronding naar boven, bij minder dan een $\frac{1}{2}$ naar beneden). Het aantal op een partij in de provincie uitgebrachte stemmen wordt vervolgens vermenigvuldigd met de stemwaarde. Die uitkomst is het stemcijfer.

Een rekenvoorbeeld: In een provincie A worden op lijst 1 tien stemmen uitgebracht. In provincie B krijgt diezelfde lijst vijftien stemmen. In provincie A is de stemwaarde 100. Dan is het stemcijfer van lijst 1 daar $10 \times 100 = 1000$. In provincie B is de stemwaarde 400. Dan is het stemcijfer van lijst 1 daar $15 \times 400 = 6000$. Uit deling van het totale aantal stemcijfers door het aantal te verdelen zetels resulteert de *kiesdeler*. Is die bijvoorbeeld 2000 dan heeft een partij om één zetel te behalen een stemcijfer van 2000 nodig. Haalt lijst 1 in alle provincies een stemcijfer van 52.000 dan krijgt ze 52.000 gedeeld door 2000, is 26 zetels toegewezen.

Strafverordening

Provinciale Staten zijn bevoegd op overtreding van verordeningen straffen te stellen. Die mogen echter niet hoger zijn dan drie maanden gevangenschap of een geldboete van de tweede categorie (volgens de geldende wet € 4.050).

Structuurvisie

Provinciale Staten zijn verplicht voor het gehele grondgebied van de *provincie* één of meer structuurvisies vast te stellen. Tezamen vormen die visies het *beleidskader* voor de ruimtelijke ontwikkeling van de provincie in een periode van tien jaar. In een structuurvisie komen vrijwel alle onderwerpen aan de orde die te maken hebben met de inrichting van de ruimte in de provincie, dus zowel wonen, werken en verkeer, als recreatie, landbouw, milieu en water, landschap en cultuur-historische waarden. Bij de opstelling van een structuurvisie moet rekening worden gehouden met het rijksbeleid en met gemeentelijk beleid. Een structuurvisie is niet bindend voor gemeentebesturen. Om *gemeenten* wel aan de visie te binden, moeten Provinciale Staten bij verordening algemeen verbindende voorschriften vaststellen.

De provincie als *middenbestuur* kan hierbij ten volle tot haar recht komen. De Wet ruimtelijke ordening geeft voorschriften voor coördinatie van rijks-, provinciaal, en gemeentelijk beleid en bepaalt ook hoe en wanneer de centrale overheid kan ingrijpen in het beleid van een *provinciebestuur* en *gemeentebestuur* en de provinciale overheid in dat van een gemeentebestuur. Een provinciebestuur kan bijvoorbeeld een gemeentebestuur een aanwijzing geven om een bestemmingsplan te herzien. Ook kan de provincie de inwerkingtreding van een bestemmingsplan blokkeren of ten behoeve van het realiseren van een eigen provinciaal beleid een inpassingsplan (een eigen bestemmingsplan) vaststellen. Soortgelijke mogelijkheden heeft de rijksoverheid ten opzichte van de provincie.

(zie ook: aanwijzingsbevoegdheid)

T

Taakverwaarlozing

Wanneer *decentrale overheden* nalaten in *medebewind* gevorderde taken uit te voeren of deze niet naar behoren uitvoeren – hun taak verwaarlozen – kunnen het *Rijk*, *Gedeputeerde Staten* of de *commissaris van de Koning* ingrijpen door ervoor te zorgen dat verplichtingen alsnog worden nagekomen. Dat heet indeplaatsstelling. Bij taakverwaarlozing door het college van B en W of de gemeenteraad moeten Gedeputeerde Staten ingrijpen.

Verwaarloost de burgemeester zijn taak dan moet de commissaris van de Koning ingrijpen.

Laten GS of de commissaris ingrijpen na, dan kan de minister dat in hun plaats doen.

Wanneer *Provinciale Staten*, Gedeputeerde Staten of de commissaris van de Koning hun taak verwaarlozen, moet de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties ingrijpen.

(zie ook: *interbestuurlijk toezicht; interventieladder, toezicht*)

Terinzagelegging

Besluiten van het *provinciebestuur* die in beginsel algemeen geldend zijn, moeten voor iedereen toegankelijk en gratis ter inzage liggen.

Digitale *bekendmaking* voldoet ook aan deze eis.

(zie ook: *Provinciaal Blad*)

Toezicht

De *Grondwet* bepaalt dat toezicht op de besturen van *provincies*, *gemeenten* en *waterschappen* bij wet moet worden geregeld. In de *Provinciewet* wordt het toezicht door de *commissaris van de Koning* op de *burgemeester*, door *Gedeputeerde Staten* op de *gemeenten* en *waterschappen* geregeld. Ook in andere wetten kan toezicht geregeld zijn, zoals in de *Wet revitalisering generiek toezicht*, de *Algemene wet bestuursrecht (Awb)*, de *Wet ruimtelijke ordening*, de *Waterschapswet*. Ingrijpen bij *taakverwaarlozing* is ook een vorm van toezicht. De toezichthouder moet zich (laten) informeren over de vraag of een zaak of handeling voldoet aan de eisen die daaraan gesteld (mogen) worden. Daartoe moet hij een *interventieladder* doorlopen. Op grond van de verworven informatie moet hij zich een oordeel vormen. Dat oordeel kan tot ingrijpen leiden. Er is een aantal soorten van toezicht: *interbestuurlijk toezicht* (hogere overheid ziet toe op uitvoering van medebewindtaken door lagere overheid), nalevingstoezicht (naleving door bedrijven van bijvoorbeeld milieuvoorschriften) en uitvoeringstoezicht (toezicht door minister op bijvoorbeeld zelfstandige bestuursorganen).
(zie ook: *schorsing en vernietiging*)

Toezicht op burgemeester

De *commissaris van de Koning* kan een besluit van een *burgemeester* ter vernietiging voorleggen aan de minister op wiens terrein het besluit betrekking heeft. Een minister kan ook op eigen initiatief op vernietiging aansturen.

Toezicht op gemeenten

Rijk en *provincies* zijn de wettelijke toezichthouders op de gemeenten. De provincie houdt toezicht op de uitvoering van medebewindstaken op het terrein van ruimtelijke ordening, bouwen, milieu, huisvesting, monumenten en veiligheid van constructies. Het toezicht door het Rijk richt zich op terreinen waarop provincies geen wettelijke taak hebben, zoals bijvoorbeeld uitvoering van sociale wetten of onderwijswetten. Als gemeenten besluiten nemen die in strijd zijn met het recht of het algemeen belang kan de *Kroon* deze besluiten bij *Koninklijk Besluit* schorsen en/of vernietigen. Dat kan gebeuren op voordracht van *Gedeputeerde Staten*, de *burgemeester* of op initiatief van de minister zelf. Elke toezichthouder moet, voordat hij een besluit tot schorsing of vernietiging neemt een *interventieladder* doorlopen. De opdracht aan de *commissaris van de Koning* om met enige regelmaat de gemeenten in zijn provincie te bezoeken en de minister van Binnenlandse Zaken te informeren als hij van oordeel is dat er in een gemeente iets niet goed gaat is ook een vorm van toezicht.

Toezicht op provinciebestuur

Toezicht op het *provinciebestuur* wordt uitgevoerd door ministers. De regering komt eraan te pas als het naar het inzicht van een minister toezicht moet leiden tot vernietiging van besluiten. Daarover moet de *Kroon* beslissen. Het vernietigingsbesluit wordt vastgelegd in een *Koninklijk Besluit*. Een aantal in de Provinciewet vastgelegde besluiten van *Provinciale Staten* of *Gedeputeerde Staten* is onderworpen aan preventief toezicht (*goedkeuring*) door de *centrale overheid*, zoals verordeningen waarin aan Statenleden voordelen – anders dan onkostenvergoedingen of -tegemoetkomingen – worden toegekend en begroting en begrotingswijzigingen.

Toezicht op Gedeputeerde-/Provinciale staten

De *commissaris van de Koning* kan besluiten van *Gedeputeerde Staten* en van *Provinciale Staten* ter vernietiging voordragen aan de minister op wiens terrein het besluit betrekking heeft. Een minister kan ook op eigen initiatief handelen.

Toezicht op waterschappen

Omdat de provincies de taakvervulling van waterschappen moeten inpassen in hun algemeen beleid is de taakbehartiging door en het feitelijk handelen van de waterschappen onderworpen aan het toezicht van de provincies.

Gedeputeerde Staten hebben de bevoegdheid besluiten van het bestuur van een waterschap te vernietigen wanneer zij van oordeel zijn dat een besluit in strijd is met het recht of het algemeen belang. Een aantal besluiten van een *waterschapsbestuur* – bijvoorbeeld regeling van waterbeheersing, aanleg en verbetering van waterstaatswerken – is aan de voorafgaande goedkeuring door GS onderworpen (preventief toezicht). Zowel tegen goedkeurings- als vernietigingsbesluiten kunnen belanghebbenden in beroep gaan bij de rechtbank; tegen de uitspraak van de rechtbank kan hoger beroep worden ingesteld bij de afdeling bestuursrechtspraak van de *Raad van State*.

Trap op, trap af

Aanduiding voor de systematiek die gehanteerd wordt bij de jaarlijkse vaststelling van de stijging of daling van de bedragen uit de rijksmiddelen, beschikbaar voor de algemene uitkering uit het *Provinciefonds* en het *Gemeentefonds*.

(zie ook: *accres*)

Trias politica

De leer van de *machtenscheiding*. In een *rechtsstaat* behoren de wetgevende, de uitvoerende en de rechtsprekende macht van elkaar gescheiden te zijn. De leer staat op naam van de Franse filosoof Montesquieu. Hij zette haar in 1748 uiteen in zijn boek 'De l'esprit des Lois'.

Tweede Kamer

Samen met de *Eerste Kamer* vormt de Tweede Kamer de *Staten-Generaal*, ook wel het parlement genoemd. Ze telt 150 leden die, als regel om de vier jaar, rechtstreeks worden gekozen.

De hoofdtaken van de Tweede Kamer zijn medewetgeving en controle van de regering. Ze heeft *budgetrecht*, recht van *amendement*, recht van *initiatief*, recht van *interpellatie*, *recht van enquête* en recht van informatie. Een kabinet is voor zijn aantreden en voortbestaan afhankelijk van het vertrouwen van een Kamermeerderheid. Tegenover deze *vertrouwensregel* staat de bevoegdheid van de regering de Kamer te ontbinden.

U

Unie van Waterschappen

Koepelorganisatie van de *waterschappen* en werkgeversorganisatie van de medewerkers van de waterschappen. De vereniging, gevestigd in Den Haag, is er voor beleidsontwikkeling en gezamenlijke belangenbehartiging bij regering en parlement en bij de Europese Unie. Ze wordt ook, afhankelijk van het beleidsterrein, betrokken bij onderhandelingen over en het sluiten van een *bestuursakkoord*. Alle waterschappen zijn vertegenwoordigd in de ledenvergadering.

V

Veiligheidsregio

Nederland is opgedeeld in 25 veiligheidsregio's, waarin brandweer, geneeskundige hulpverlening (GHOR), politie en gemeenten samenwerken ter voorkoming van, voorbereiding op en bestrijding van crises en rampen. Het bestuur van een veiligheidsregio bestaat uit alle burgemeesters in de regio. De voorzitter wordt, gehoord het bestuur en op advies van de *commissaris van de Koning*, uit hun midden bij *Koninklijk Besluit* benoemd. De hoofdofficier van justitie in de regio en de voorzitter van het *waterschap* worden uitgenodigd om aan vergaderingen deel te nemen, de commissaris om aanwezig te zijn.

Het bestuur van een veiligheidsregio moet een regionaal risico-profiel, een beleidsplan, een crisisplan en een rampenbestrijdingsplan opstellen. Veiligheidsregio's moeten een gemeenschappelijke meldkamer hebben. De verplichte samenwerking in veiligheidsregio's verhindert niet dat gemeenten de kiezen voor een eigen, gemeentelijke brandweer. De voorzitters van de 25 veiligheidsregio's vormen het Veiligheidsberaad, dat ook fungeert als aanspreekpunt voor het kabinet. De Wet veiligheidsregio's (Wvr) vervangt sinds 1 oktober 2010 de Brandwe wet, de Wet geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen en de Wet rampen en zware ongevallen (Wrzo).

Verantwoordingsplicht

zie: burgerjaarverslag; inlichtingen- en verantwoordingsplicht; jaarverslag.

Verblijf buiten de provincie

Zonder de toestemming van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties mag de *commissaris van de Koning* niet langer dan zes weken buiten de *provincie* verblijven. Toestemming mag alleen worden gegeven als zijn afwezigheid niet in strijd is met het belang van de provincie.

Verboden handelingen

Leden van *Provinciale Staten* en van *Gedeputeerde Staten* en de *commissaris van de Koning* mogen bepaalde nevenactiviteiten niet uitoefenen omdat dat verstrengeling van belangen zou kunnen opleveren. Zij mogen bijvoorbeeld niet als advocaat of adviseur van een tegenpartij van de provincie optreden, geen werk voor de provincie aannemen, niet als vertegenwoordiger of adviseur optreden voor bedrijven, organisaties of personen die zaken (willen) doen met de provincie.

Verdeelmaatstaven

Het geheel van criteria op grond waarvan voor iedere *provincie* de hoogte van de jaarlijkse *algemene uitkering* wordt berekend.

Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)

Koepelorganisaties van de Nederlandse gemeenten, gevestigd in Den Haag. Belangenbehartiger van de *gemeenten* bij regering, parlement, maatschappelijke organisaties. Platform voor opinie-
vorming over lokaal bestuur. Partnerorganisatie van het *IPO*. In een aantal gevallen, bijvoorbeeld over het sluiten van een *bestuurs-akkoord*, onderhandelen *IPO* en *VNG* gezamenlijk met de centrale overheid. Voorzitter van het *VNG*-bestuur is altijd een *burgemeester*.

Verkiezing Eerste Kamer

Provinciale Staten kiezen, als regel om de vier jaar, de 75 leden van de Eerste Kamer. Dat moet binnen drie maanden na de verkiezing van Provinciale Staten, tenzij de Eerste Kamer is ontbonden vóór het einde van haar zittingstermijn van vier jaar. De twaalf Provinciale Staten moeten op de dag van de verkiezingen om drie uur 's middags stemmen.

(zie ook: stemwaarde)

Verkiezing Provinciale Staten

Eenmaal per vier jaar worden de leden van Provinciale Staten gekozen door kiesgerechtigde (ten minste 18 jaar en Nederlandse nationaliteit) inwoners van de *provincie*. Provinciale Staten kunnen niet, zoals wel de *Tweede Kamer* en de *Eerste Kamer*, worden ontbonden.

Verklaring

zie: beëdiging.

Vernietigingsbesluit

zie: schorsing en vernietiging; toezicht.

Verordening

Provinciale algemeen verbindende voorschriften hebben de vorm van een verordening (vergelijkbaar met een wet op centraal niveau). Voorstellen tot het vaststellen van verordeningen kunnen worden gedaan door *Gedeputeerde Staten* en door één of meer leden van *Provinciale Staten*. Verordeningen worden vastgesteld door Provinciale Staten, de wetgevende macht in de provincie.

(zie ook: recht van initiatief)

Verordenende bevoegdheid

De *Grondwet* legt de bevoegdheid om verordeningen vast te stellen bij *Provinciale Staten*. Daarmee zijn zij de enige wetgever op provinciaal niveau. Dat is anders dan op het landelijk niveau. Daarvoor bepaalt de *Grondwet* dat regering en *Staten-Generaal* gezamenlijk wetgever zijn. Er wordt ook wel gesproken over regelgevende bevoegdheid. Verordeningen vallen onder dat begrip, maar ook regelingen door GS, interne regelingen en *beleidsregels*.

Verordeningstraject

De procedure om van een ontwerpverordening tot een *verordening* te komen. De procedure is niet in alle provincies gelijk. Er is wel enige uniformering en er wordt meer en meer gestreefd naar verdere uniformering. Meestal hanteren provincies eigen aanwijzingen voor provinciale regelgeving (APR) en/of een model voor het opstellen van verordeningen. In grote lijnen wordt deze procedure gevolgd:

- ambtelijke voorbereiding van het GS-dossier, waaronder de tekst van de ontwerpverordening; tot de voorbereiding behoort toetsing aan onder meer mogelijke strijdigheid met de wet, de uitvoerbaarheid, de lasten voor burgers, de helderheid en de handhaafbaarheid;
- besluitvorming door *Gedeputeerde Staten*;
- toezending aan *Provinciale Staten*;
- behandeling ontwerp in *Statencommissie*; daarbij kan er overleg zijn met gedeputeerde(n), kan extern advies worden ingewonnen, kunnen hoorzittingen worden gehouden, voorstellen tot wijziging van het ontwerp worden ingediend en besproken;
- is uit het overleg tussen gedeputeerde(n) en de Statencommissie gebleken dat het ontwerp moet worden aangepast om de goedkeuring van Provinciale Staten te krijgen, dan kan het nodig zijn dat GS een memorie van antwoord (MvA) en/of nota van

wijziging (NvW) opstellen; die worden niet meer in commissieverband behandeld;

- behandeling van ontwerp, inclusief MvA en/of NvW, in vergadering van Provinciale Staten; verdediging van het ontwerp door gedeputeerde(n), bespreking van en stemming over *amendementen*, stemming over (gewijzigd) ontwerp. Het is mogelijk een ontwerp af te handelen als *hamerstuk*, dus zonder stemming;
- de voorzitter van Provinciale Staten (als regel de commissaris) en de griffier tekenen het besluit;
- bekendmaking in Provinciaal Blad en/of via de website van de provincie.

Verplichte uitgaven

In de provinciale *begroting* moet een aantal verplichte uitgaven worden opgenomen, zoals renten en aflossingen van geldleningen en andere opeisbare schulden, aan de provincie bij of krachtens de wet opgelegde uitgaven of uitgaven die voortvloeien uit medebewindstaken. Voldoet een begroting niet aan die voorwaarde, of is er te weinig geld uitgetrokken om aan verplichtingen te voldoen, dan moet de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties ingrijpen door alsnog de verplichte uitgaven op te voeren en te zorgen voor voldoende dekking, zo nodig ten koste van andere uitgaven van de provincie.

Verschoningsrecht

Onderdeel van de *immunititeit (onschendbaarheid)* van provinciebestuurders en provincieambtenaren die aan beraadslagingen deelnemen, is het recht om te weigeren getuigenis af te leggen. De *commissaris van de Koning* en *gedeputeerden* kunnen zich ook op dit recht beroepen wanneer het gaat om hun informatieplicht.

Vertrouwenscommissie

Voor het opstellen van een aanbeveling voor benoeming van een *commissaris van de Koning* stellen *Provinciale Staten* uit hun midden een vertrouwenscommissie in. Die spreekt vertrouwelijk met kandidaten en legt aan de staten een ontwerpaanbeveling voor. De commissie is als regel samengesteld uit vertegenwoordigers van alle *fracties*.

Vertrouwensregel

Voor een werkbare verhouding tussen *Provinciale Staten* en *Gedeputeerde Staten* is vertrouwen een eerste voorwaarde. De *Provinciewet* bepaalt wat er moet gebeuren als het vertrouwen komt te vervallen. Zij gaat daarin verder dan *Grondwet* of andere wetten die betrekking hebben op de verhouding tussen *Staten-Generaal* en *regering*. In die verhouding geldt het *ongeschreven staatsrecht* dat een kabinet, een minister of staatsecretaris moet aftreden als er geen vertrouwen meer is. Provinciale Staten kunnen het vertrouwen opzeggen in de *commissaris van de Koning*, in het *college van gedeputeerde staten* of in één of meer leden van dat college, die overigens ook zelf kunnen vaststellen dat het hen aan vertrouwen ontbreekt. Opzegging van vertrouwen in een gedeputeerde leidt tot ontslag als de gedeputeerde niet onmiddellijk opstapt. Opzegging van vertrouwen in de commissaris leidt als regel tot beraad met de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en vervolgens tot ontslag door de *Kroon*. **(zie ook: benoeming; herbenoeming; ontslag commissaris; schorsing commissaris)**

Vervoerregio

Per 1 januari 2015 zijn de zogenoemde Plusregio's – verplichte samenwerking op een aantal beleidsterreinen, waaronder openbaar vervoer, tussen gemeenten in acht regio's – afgeschaft. Daardoor is de verantwoordelijkheid voor het openbaar vervoer in de regio, inclusief het verlenen van concessies aan vervoerbedrijven, bij de provincies komen te liggen. Alleen in de Randstad blijven vervoerregio's bestaan. Rond Amsterdam en Rotterdam/Den Haag ligt de verantwoordelijkheid voor verkeer en vervoer en dus voor de bereikbaarheid van de regio, bij twee nieuw opgerichte vervoersregio's. Voor het uitvoeren van het beleid krijgen deze vervoerregio's, zoals ook de provincies, geld van het ministerie van Infrastructuur en Milieu. De vervoerregio Amsterdam is een samenwerking tussen 16 gemeenten in de stadsregio Amsterdam en de provincie Noord-Holland. De vervoerregio Rotterdam/Den Haag omvat 24 gemeenten in deze stadsregio's en de provincie Zuid-Holland.

(zie ook: *brede doeluitkering*)

Voltallige vergadering

Vergadering waarin alle leden van *Provinciale Staten* – met uitzondering van de leden voor wie een *stemverbod* geldt – hun stem hebben uitgebracht.

Voordracht

Benoeming van een *commissaris van de Koning* gebeurt door de *Kroon* op voordracht van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, die zich bij het doen van de voordracht als regel heeft te houden aan de *aanbeveling* van *Provinciale Staten*.

Voorkeurstem

Stem die bij verkiezingen wordt uitgebracht op een andere kandidaat dan de lijstrekker van dezelfde lijst. Om met voorkeurstemmen te worden gekozen moet een kandidaat voor *Provinciale Staten* 25 procent van de *kiesdeler* halen. Dat percentage geldt ook voor een kandidaat voor de *Tweede Kamer*. Voor de *Eerste Kamer* geldt de kiesdeler als drempel, dus 100 procent. Voor gemeenteraadsverkiezingen geldt 25 procent, tenzij de raad minder dan 19 zetels telt. Dan is 10 procent voldoende; hetzelfde percentage geldt voor het Europees Parlement.

Vragenrecht

Elk lid van *Provinciale Staten* heeft het recht aan de *commissaris van de Koning* en aan *gedeputeerden* mondeling of schriftelijk vragen te stellen. Op vragen moet geantwoord worden tenzij het algemeen belang zich daartegen verzet.

(zie ook: inlichtingen-en verantwoordingsplicht; interpellatie; verschoningsrecht)

VTH

zie: omgevingsdiensten

W

Waarneming commissaris van de Koning

Indien de *commissaris van de Koning* is verhinderd of om andere reden niet in staat is zijn ambt uit te oefenen, wijzen *Gedeputeerde Staten* uit hun midden een vervanger aan.

Een door *Provinciale Staten* uit hun midden te kiezen lid vervangt de commissaris als voorzitter van de Staten.

Waterschap

Overheidsinstantie die binnen de stroomgebieden en afwateringsgebieden van de Nederlandse wateren de waterhuishouding regelt. Eén van de oudste bestuursinstanties in het staatsbestel. Met de term waterschap (*hoogheemraadschap*) wordt ook het gebied zelf aangeduid. Het waterschap zorgt voor het beheer van duinen, zee- en rivierdijken en andere waterkeringen, voor zuiveren van afvalwater en voor voldoende en schoon water. Het heeft eigen inkomsten uit zuiverings-, verontreinigings- en watersysteemheffingen. Er zijn 24 waterschappen. Ze worden bestuurd door een algemeen bestuur, waarvan een deel eenmaal per vier jaar wordt gekozen door bewoners van het gebied van het waterschap. Die verkiezingen vallen samen met de verkiezingen voor *Provinciale Staten*.

In het bestuur, dat 18 tot 30 leden telt, worden vertegenwoordigers van eigenaren van grond, natuurgebieden of bedrijfsgebouwen aangewezen door belangenorganisaties als het Bosschap, de Kamers van Koophandel, landbouworganisaties. Het algemeen bestuur kiest uit zijn midden een dagelijks bestuur. Aan het hoofd

van beide besturen staat de *dijkgraaf*, een op aanbeveling van het algemeen bestuur, door de *Kroon* benoemde bestuurder. De 4 tot 8 leden van het dagelijks bestuur worden wel (*hoog*)*heemraad* genoemd. Het algemeen bestuur stelt het beleid vast en controleert het dagelijks bestuur.

Waterschap en provincie

De provincie heeft belangrijke verantwoordelijkheden op het gebied van waterbeheer. Ze zijn geregeld in de Provinciewet (toezicht), de Waterschapswet, de Waterwet, de Wet ruimtelijke ordening. *Provinciale Staten* hebben de bevoegdheid waterschappen in te stellen, samen te voegen of op te heffen. Zij stellen bij verordening de inrichting en het reglement van een *waterschap* vast. *Gedeputeerde Staten* zijn belast met het toezicht op het doen en laten van waterschapsbesturen. De Waterwet draagt Provinciale Staten onder meer op veiligheidsnormen voor het waterbeheer vast te leggen, toezicht uit te oefenen op alle dijken en andere waterkeringen ter bescherming tegen overstromingen en regionale waterplannen vast te stellen voor het in de provincie te voeren waterbeleid.

Waterwet

Beheer en gebruik van watersystemen zijn geregeld in de Waterwet. De wet bepaalt welke bestuurlijke instantie – *rijk*, *provincie*, *gemeente*, *waterschap* of een andere beheerder – in de keten van beheer verantwoordelijk is voor wat, hoe daarbij hun onderlinge betrokkenheid is en aan wie beheerders verantwoording moeten afleggen. In de wet ligt ook de grondslag voor het nationale en het regionale waterbeleid. Ook voorschriften ter voorkoming en bestrijding van waterverontreiniging zijn onderdeel van deze wet.

Wethouder

Door de *gemeenteraad*, op voorstel van één of meer *coalitiefracties* gekozen dagelijks bestuurder van een gemeente. Geen lid van de raad. Heeft als lid van het *college van B en W* een eigen *portefeuille*, takenpakket. Kan echter niet zelfstandig besluiten. Elk besluit dient de goedkeuring te hebben van het college.

(zie ook: collegiaal bestuur)

Wet Fido

De Wet financiering decentrale overheden regelt hoe provincies en gemeenten hun geld en kapitaal moeten beheren. Zo bepaalt de wet hoeveel geld die overheden mogen lenen voor een periode van maximaal één jaar (kasgeldlimiet) en hoeveel er maximaal geleend mag worden voor een langer tijdvak (renterisiconorm).

(zie ook: schatkistbankieren)

Wet Hof

In de Wet houdbare overheidsfinanciën zijn vastgelegd de in de eurozone (landen van de Europese Unie met de euro als munt) afgesproken normen voor de hoogte en de jaarlijkse toename van de overheidsschuld. In de nationale overheidsschuld tellen ook de schulden en financieringstekorten van lagere overheden mee. Daarom geldt de wet ook voor provincies en gemeenten. De wet hanteert de normen van de Europese Monetaire Unie (EMU): geen hogere schuld dan 60 procent van het bruto binnenlands product, geen hoger financieringstekort dan 3 procent. De wet schrijft voor dat provincies en andere lagere overheden aan het naleven van de EMU-normen een gelijkwaardige bijdrage moeten leveren als de rijksoverheid. Na overleg met de lagere overheden stelt de minister van Financiën vast welke limieten de gezamenlijke provincies en andere lagere overheden in acht moeten nemen.

Wet revitalisering generiek toezicht

Wet die, sinds 1 oktober 2012, het *interbestuurlijk toezicht* regelt.

Wob-verzoek

Iedereen, Nederlander of niet, kan bij de overheid vragen om informatie over het handelen van een *bestuursorgaan*, dus ook van de *provincie*. De Wet openbaarheid van bestuur (Wob) bepaalt dat de gevraagde informatie moet worden gegeven, tenzij de overheid gemotiveerd een beroep kan doen op uitzonderingsregels die in de wet staan. Dat is bijvoorbeeld bescherming van de persoonlijke levenssfeer of de veiligheid van de Staat.

Z

Zelfstandig bestuursorgaan (zbo)

Een bestuursorgaan van de centrale overheid, ingesteld bij of krachtens een wet, dat zelfstandig bepaalde overheidstaken uitvoert. De minister op wiens terrein een zbo werkt, is niet verantwoordelijk voor wat het orgaan doet of nalaat. Hij kan het orgaan wel aanwijzingen geven. De Kamer kan hem daarvoor ter verantwoording roepen. Onder meer de Autoriteit Financiële Markten, de *Kiesraad*, Staatsbosbeheer en De Nederlandsche Bank en het *Faunafonds* (tot 1 januari 2016) zijn zelfstandige bestuursorganen.

Zetel

Letterlijk: zitplaats voor volksvertegenwoordiger in de vergaderzaal van *provinciale staten*. In overdrachtelijke zin: aantal te verdelen plaatsen bij verkiezing van vertegenwoordigende lichamen en aantal verkozen kandidaten van een partij bij verkiezingen.

Zetelroof

Een lid van *Provinciale Staten* die uit zijn *fractie* treedt of wordt gezet, kan zijn *zetel* behouden. Niettemin wordt dat wel als zetelroof beschouwd. In die redenering gaat men ervan uit dat de zetel eigendom is van de partij waartoe het Statenlid behoorde. Daartegenover staat de opvatting dat een lid van de Staten in beginsel een zelfstandige, onafhankelijke positie bekleedt, ook ten opzichte van de partij waartoe hij behoort (*stemmen zonder last*) en een eigen *mandaat* van de kiezers heeft. De aanhangers van die laatste redenering worden gesteund door het oordeel van de *Hoge Raad* uit 1988 dat afspraken die politieke partijen maken met (kandidaat-)volksvertegenwoordigers over het afstand doen van de zetel in geval van conflict met partij of fractie, nietig zijn.

Zittingsduur

De periode tussen twee reguliere verkiezingen is de zittingsduur van volksvertegenwoordigingen. Voor *Provinciale Staten* is de zittingsduur vier jaar. Dat geldt ook voor *gemeenteraden*. Van die duur kan alleen bij wet worden afgeweken (bijvoorbeeld na fusie van gemeenten). De periode van vier jaar staat vast omdat Provinciale Staten en gemeenteraden niet tijdens de zittingsperiode ontbonden kunnen worden, zoals wel het geval is voor *Eerste Kamer* en *Tweede Kamer*, die als regel ook een zittingsduur van vier jaar hebben.

Colofon

Dit is een uitgave van het
Interprovinciaal Overleg (IPO)
Huis van de Provincies
Herengracht 23
Postbus 16107
2500 BC Den Haag
Telefoon 070 888 12 12
www.ipo.nl

IPO-publicatienummer
315

Tekst
Max de Bok

Ontwerp
Haagsblauw, Den Haag

Foto omslag
iStockphoto

Druk
Opmeer, Den Haag

Den Haag, maart 2015

Begrippen bij het besturen van de provincie

Spreektaal, schrijftaal, bestuurlijke taal, ambtelijke taal, politiek taalgebruik, jargon, onbegrijpelijk taalgebruik. In politiek en bestuur bestaan alle soorten en vormen. Wil het in die wereld al eens moeilijk zijn om elkaar te verstaan, het wordt er niet makkelijker op als er met onbekende termen wordt gesmeten. Of met termen waarvan de betekenis niet meteen duidelijk is. Daarom deze wegwijzer in het bestuur van de provincie, hulp bij het oplossen van 'taalproblemen', gids om te weten wat er wordt bedoeld. En bron van kennis over wat de gekozen volksvertegenwoordiging in de provincie heeft te vertellen.

Max de Bok, journalist met langdurige ervaring in de wereld van politiek en bestuur. Was 35 jaar politiek redacteur van het dagblad De Gelderlander, daarnaast voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ) en van het Internationaal Perscentrum Nieuwspoor. Schreef eerder in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties 'van Abdicatie tot Zetelroof', verklaring van begrippen uit het staatsrecht, waarvan vorig jaar de derde druk is verschenen. Op verzoek van het IPO schreef hij in 2011 onder de titel 'Accres? Dat is toch groei?' een gids van begrippen bij het besturen van de provincie. Ter gelegenheid van de statenverkiezingen 2015 herzag en actualiseerde hij deze uitgave nu onder de titel 'van A tot Z in de PROVINCIE'.